

Bakalářský studijní program: **Ekonomika a management**

Studijní obor: **Ekonomika veřejné správy a sociálních služeb**

Veřejný dluh ČR

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor: **Ludmila MLČKOVÁ**

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Michal PLAČEK Ph.D., MSc.

Znojmo, 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že tuto práci jsem vypracovala sama, samostatně, pod vedením Ing. Michala Plačka Ph.D., MSc, a uvedla jsem všechny využití zdroje. Svým podpisem stvrzuji své autorství k práci.

Ve Znojmě 25.4.2016

.....

Ludmila Mlčková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Ing. Michalu Plačkovi, Ph.D., MSc, za odborné vedení, pomoc a ochotu při zpracovávání této bakalářské práce.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor	Ludmila MLČKOVÁ
Bakalářský studijní program	Ekonomika a management
Obor	Ekonomika veřejné správy a sociálních služeb
Název	Veřejný dluh ČR
Název (v angličtině)	Public debt of Czech Republic

Zásady pro vypracování:

Cíl práce: Cílem práce je analýza hlavních faktorů způsobujících růst státního dluhu, komparace vývoje veřejného dluhu v České republice s vybranými zeměmi Evropské unie a návrh opatření vedoucích ke snížení veřejného dluhu.

Postup práce:

1. Rešerše odborné literatury za účelem postihnout souvislosti mezi státním rozpočtem a státním dluhem
2. Analýza vývoje veřejného dluhu České republiky
3. Vývojové tendence dluhu
4. Srovnání veřejného dluhu České republiky s jinými státy EU
5. Možnosti snižování zadluženosti

Metody: Literární rešerše, analýza, komparace

Rozsah práce: 40 - 55

Seznam odborné literatury:

1. DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
2. PLAČEK, Michal. *Veřejné finance*. 1. vyd. Znojmo: SVŠE Znojmo, 2012. 80 s. ISBN 978-80-87314-28-9.
3. *Report on Public Finances in EMU*. 1st edition. Brussels: European Commission, 2014. 159 p. ISSN 0379-0991.
4. STIGLITZ, Joseph. *Ekonomie veřejného sektoru*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997. 661 s. ISBN 80-7169-454-1.
5. STRECKOVÁ, Yvonne, a kol. *Veřejná ekonomie pro školu i praxi*. 1. vyd. Computer Press, 1998. 214 s. ISBN 80-7226-112-6.

Datum zadání bakalářské práce: duben 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2016

Ludmila MLČKOVÁ
Ludmila MLČKOVÁ
student

Michal PLAČEK
Ing. Michal PLAČEK, MSc.
vedoucí bakalářské práce

Dušan DOBROVODSKÝ
doc. Ing. Dušan DOBROVODSKÝ, CSc.
garant studijního oboru

Hana BŘEZINOVÁ
doc. Ing. Hana BŘEZINOVÁ, CSc.
rektorka SVŠE Znojmo

Abstrakt

Tato práce se zabývá veřejným dluhem České republiky. Stručně analyzuje vývoj dluhu zejména za posledních pět let. Zabývá se příčinami růstu veřejného dluhu České republiky, stejně tak faktory, které růst nejvíce ovlivňují. Práce srovnává veřejný dluh České republiky s ostatními státy Visegrádské čtyřky. Porovnává podíl veřejného dluhu na HDP v daných zemích, stručně uvádí příčiny vzniku dluhu v těchto zemích a zkoumá způsoby řešení dluhů. Práce odhaluje prozatím nejlepší postavení České republiky ve Visegrádské čtyřce, v otázce veřejného dluhu.

Součástí práce je i návrh na zlepšení situace veřejného dluhu v České republice prostřednictvím vyrovnaného rozpočtu po vzoru územně samosprávných celků a Švýcarska, důchodové reformy, omezení bobtnání veřejné správy a sankcím příslušníkům vlády za růst veřejného dluhu.

Klíčová slova: dluh, deficit, státní rozpočet, Česká republika, HDP, Visegrádská čtyřka

Abstract

This bachelor's thesis is about public debt of Czech Republic. It analyses briefly the evolution of the debt, mainly during last five years. Reasons of growth of the debt and main elements that influence the debt are studied in this thesis. This thesis compares the public debt of Czech Republic with those of Visegrad Group. It compares the public debt to GDP ratio in these countries, points out reasons standing behind the genesis and growth of the debts. It shows the best position of Czech Republic for now.

Finally there is a proposal to improve the situation of the debt through implementing balanced budget as it is used in Switzerland and Territorial self-governing units, changing the pension system and restrictions in byrocracy.

Keywords: debt, deficit, budget, Czech Republic, GDP, Visegrad Group

Obsah

1 ÚVOD	7
2 CÍL PRÁCE A METODIKA	9
3 TEORETICKÁ ČÁST	10
3.1 STÁTNI ROZPOČET	10
3.1.1 Příjmy státního rozpočtu	12
3.1.2 Výdaje státního rozpočtu	12
3.1.3 Sestavování státního rozpočtu	13
3.1.4 Rozpočtové provizorium	15
3.1.5 Státní závěrečný účet	15
3.1.6 Deficit rozpočtu	15
3.1.6.1 Strukturální deficit	16
3.1.6.2 Cyklický deficit	17
3.1.6.3 Vztah mezi deficitem a veřejným dluhem	17
3.2 VEŘEJNÝ DLUH	18
3.2.1 Rozdělení dluhu	18
3.2.2 Příčiny veřejného dluhu a faktory jej ovlivňující	19
3.2.3 Důsledky veřejného dluhu	21
3.2.3.1 Vliv na rozpočet	21
3.2.3.2 Fiskální vliv	21
3.2.3.3 Makroekonomické důsledky	22
3.2.4 Řešení dluhu - aktivní	23
3.2.4.1 Dosahování přebytkového rozpočtu	24
3.2.4.2 Mimořádná kapitálová dávka	24
3.2.4.3 Monetizace dluhu a administrativní řešení	25
3.2.5 Řešení dluhu – pasivní	25
3.3 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	26
4 PRAKTICKÁ ČÁST	27
4.1. STRUČNÝ VÝVOJ DLUHU ČR	27
4.2 SROVNÁNÍ VEŘEJNÉHO DLUHU	31
4.2.1 Maďarsko	34
4.2.2 Polsko	35
4.2.3 Slovensko	36
4.2.4 Shrnutí	39
4.3 NÁVRH ZLEPŠENÍ VEŘEJNÉHO DLUHU	39
4.3.1 Pasivní řešení	42
4.3.2 Aktivní řešení	45
4.3.2.1 Švýcarské rozpočtové opatření	45
4.3.2.2 Změna důchodového systému	48
4.3.2.3 Škrty ve státní správě	52
4.3.2.4 Postihy za růst dluhu	52
5 ZÁVĚR	54
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
7 SEZNAM TABULEK, OBRÁZKŮ, GRAFŮ	63
8 SEZNAM PŘÍLOH	64
9 PŘÍLOHY	65

1 Úvod

V současné době je termín veřejný dluh zmiňovaný velmi často. Objevuje se v novinách, televizi, na internetu, je předmětem diskuzí odborníků... Společným jmenovatelem těchto zmínek je, že dluh bývá vnímán negativně a jako rostoucí hrozba. Proč je tedy tento dluh tak nebezpečný? A je vůbec nebezpečný?

Veřejný dluh je problém, který se netýká pouze České republiky ale celé Evropy, či dokonce celého světa až na několik málo výjimek, jejichž počet nepřekročí hodnotu deset. V Evropě se zhoršila situace s nástupem hospodářské krize v roce 2008. Některé státy krizi překonaly rychleji, některé s jejími dozvuky stále bojují. Globálně se však dá říci, že veřejné dluhy států Evropy narůstají každým rokem. Výjimku zde netvoří ani Česká republika.

Důležité je však nahlížet na dluh v souvislostech. Nestačí zmínit jeho výši pomocí jednoho z ukazatelů jako například poměr veřejného dluhu k HDP dané země. Pokud bychom se řídili pouze výší, mohli bychom považovat například Belgie za stát, který se nachází ve velmi nepříjemné situaci, když její dluh dosahuje více než 100 % HDP, tedy více než kolik za rok země vyprodukuje. Ale není tomu tak. Údaj, že veřejný dluh České republiky tvoří 41 % hrubého domácího produktu, tedy není směrodatný. Jak moc nebezpečný tedy veřejný dluh České republiky vlastně je? Opravdu v roce 2015 klesl, jak uvádí média?

Riziko spojené s veřejným dluhem je také otázkou jeho vývoje. Proto bude nezbytné zabývat se dluhem v této souvislosti. Zohlednit faktory jako: kdy dluh vznikl? Kdy se prudce navýšil? Klesnul už někdy? Jakou má tendenci do budoucna? S čím souvisí jeho nárůst? Tato práce stručně nastíní vznik dluhu i jeho vývoj.

Aby se mohla posoudit závažnost jeho výše, je vhodné dát dluh do kontextu prostředí. Za pomoci vhodně zvolených parametrů uskutečnit srovnání výše dluhu i s dalšími státy, které mají podobný vývoj, blízkou hospodářskou situaci, může také odhalit zajímavou skutečnost a prozradit něco více o stavu dluhu České republiky. Je na tom Česká republika špatně v porovnání v jinými státy? Nebo naopak dobře? Na jak dlouho?

Jednou z nejdůležitějších otázek je, jak dluh řešit. Cílem práce je navrhnout možná řešení nebo zlepšení veřejného dluhu. To vše však musí navazovat na skutečnost, jak vláda v současnosti dluh řeší a zdali ho vůbec řeší, nebo vyvstává také otázka, jestli ho řeší

vhodným způsobem.

2 Cíl práce a metodika

Cílem práce je identifikace hlavních faktorů způsobujících vznik a růst veřejného dluhu. V návaznosti na zjištěná fakta budou navrženy možnosti snižování zadluženosti České republiky.

První částí je část teoretická. V ní bude za pomoci odborné literatury definována základní problematika veřejného dluhu jako jeho struktura, příčiny a důsledky, teorie možnosti řešení veřejného dluhu a postihnuta souvislost mezi státním rozpočtem, státním dluhem a dluhem veřejným.

V praktické části pak bude stručně analyzován vývoj veřejného dluhu České republiky, v souvislosti s faktory, které růst ovlivnily. Dále bude v rámci praktické části srovnán veřejný dluhu České republiky s jinými státy Evropské unie, které jsou České republice blízké historickým vývojem i podobnou hospodářskou situací. Na závěr praktické části budou uvedeny možnosti zlepšení stavu zadluženosti.

V rámci metodiky byly použity následující metody: literární rešerše, komparace, analýza. Při vypracování teoretické části byly čerpány informace z odborných publikací, internetových odborných článků včetně zahraničních a doplňující informace z internetových portálů. Data byla získávána převážně z internetových portálů náležícím Ministerstvu financí České republiky a pro srovnání se zahraničím pak byla použity data především ze zdrojů Světové banky, organizace OECD, Ministerstva financí Slovenské republiky a Evropské banky.

3 Teoretická část

Veřejný dluh bývá někdy zaměňován za státní dluh. Někdy bývá uváděn státní dluh jako synonymum k dluhu veřejnému, avšak existuje rozdíl mezi těmito dvěma pojmy, kdy dluh veřejný v sobě zahrnuje státní dluh. K záměně dochází jednak v laické ale i odborné veřejnosti. (Amadeo, 2015)

Pro souhrn státních finančních závazků se užívají různá označení. Může to být státní dluh, veřejný dluh nebo dluh vládní. Směrodatné je, kdo je v konkrétní situaci dlužníkem. Jelikož dochází ve státu k výměně vlády, ale vládou vytvořený dluh přetrvává, může se jevit jako vhodnější označení právě státní dluh. Problém je v tom, že konečné břemeno dluhu není na státu, ale na veřejnosti. Z toho vyplývá, že nejvhodnějším označením by měl být dluh veřejný, pokud vezmeme v potaz fakt, že podstatný je způsob úhrady dluhu, že veřejný dluh představuje pohledávku vůči současné i budoucí daňové povinnosti obyvatelstva. (Dvořák, 2008, s. 79-81)

Česká praxe však nerespektuje uvedený přístup a neslučuje pojmy státní a veřejný dluh. Uvádí je jako závazky odlišných subjektů. A o jaké subjekty se tedy jedná? Podle Ministerstva financí České republiky se označení státní dluh užívá pro dluh centrální vlády a termín veřejný dluh pak dluh všech prvků, které vytváří soustavu veřejných financí, který tvoří (Dvořák, 2008, s. 79-80):

- dluh centrální vlády (státní dluh)
- dluh místní správy a samosprávy
- dluhy parafiskálních fondů

Na této teorii je patrné, že veřejný dluh je obsáhlejší a větší než dluh státní. Pro tuto práci byl tedy zvolen veřejný dluh jako obsáhlejší, nadřazený tomu státnímu.

3.1 Státní rozpočet

Než bude rozebírána problematika samotného dluhu, je potřeba vysvětlit státní rozpočet. Hospodaření s rozpočtem totiž přispívá k samotnému vzniku veřejného dluhu. Rozpočet bude chápán jako finanční plán, který má své příjmy a výdaje (forma bilance), je komplexním dokumentem o státních financích, má omezenou platnost, je schvalován

parlamentem, je zveřejňován formou zákona, z obsahového hlediska je centralizovaným peněžním fondem na území daného státu a v neposlední řadě plní funkce peněžního fondu, peněžní bilance, finančního plánu a je nástrojem veřejné politiky. (Medved' a kol., 2005, s. 196-197)

„Můžeme ho definovat jako bilanci zachycující plánované výdaje a příjmy státu za jeden rok. Je hlavním nástrojem fiskální politiky s funkcí alokační, redistribuční, stabilizační, regulační, kontrolní.“ (Peterová, 2012, s. 104)

Rozpočet má své základní funkce, kterými jsou (Plaček, 2012, s. 8):

- plánovací dokument – přehled předpokládaného objemu příjmů a výdajů
- nástroj kontroly – revize plnění příjmů a výdajů
- prostředek politické komunikace – ukazuje priority a cíle politické reprezentace

Je to nejvýznamnější veřejný rozpočet vzhledem k tomu, že soustřeďuje největší část příjmů rozpočtové soustavy, kterou se rozumí instituce a orgány, které mají za úkol tvořit, rozdělovat a užívat veřejné finanční prostředky, případně pak kontrolovat hospodaření. (Ekonomikon, c2015)

Rozpočtová soustava České republiky je tvořena následujícími rozpočty (Plaček, 2012, s. 9):

- státní rozpočet – celkové příjmy státního rozpočtu české republiky v roce 2015 jsou plánovány ve výši 1 118,5 mld. Kč, výdaje státního rozpočtu v roce 2015 pak 1 218,5 mld. Kč (Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013)
- rozpočty obcí, krajů, dobrovolných svazků obcí
- rozpočty příspěvkových organizací zřízených územním samosprávným celkem
- státní fondy
- zdravotní pojišťovny
- pozemkový fond

- regionální rady regionů soudržnosti

Státní rozpočet má také největší podíl na přerozdělování významné části HDP, které je nenávratné, a to zejména ve formě daní (Tomášková, 2006, s. 40). Jedná se tedy o rozpočet dominující těm z nižších stupňů, ať již veřejné správy nebo samosprávy. Bývá využíván ústřední vládou v hospodářské politice a představuje centralizovaný peněžní fond, bilanci státu, ve které jsou příjmy a výdaje státního rozpočtu členěny rozpočtovou skladbou (Peková, 2008, s. 124).

Státní rozpočet je tedy klíčovým, jestliže má stát zabezpečit poskytování veřejných statků, životní úroveň občanů a důležitý pro vytvoření podmínek vedoucích k hospodářskému růstu a blahu země.

3.1.1 Příjmy státního rozpočtu

První stranu bilance rozpočtu tvoří příjmy, mezi které patří: výnosy daní včetně příslušenství, pojistné za sociální zabezpečení, výnosy z podílu na clech a celním řízení, příjmy z činnosti organizačních složek státu a příspěvkových organizací, odvod zbývajících zisku České národní banky, sankce za porušení rozpočtové kázně, správní a soudní poplatky, úhrady spojené s realizací státních záruk, příjmy z prodeje a pronájmu majetku státu, splátky návratných finančních výpomocí poskytnutých z rozpočtu, peněžní dary poskytnuté od třetích subjektů, výnosy z majetkových účastí státu, výnosy z cenných papírů, penále za neoprávněně použité nebo zadržené prostředky poskytnuté z národního fondu, prostředky, které byly připsány nebo odvedeny na účty národního fondu, pokuty, další příjmy stanovené zákonem nebo jinými právními předpisy. (Peterová, 2012 citováno dle Plaček, 2012, s. 10-11). Celkové příjmy státního rozpočtu za rok 2015 činily 1 234 517 345 000 Kč (Ministerstvo financí ČR).

3.1.2 Výdaje státního rozpočtu

Plaček (2012, s. 11-12) uvádí následující výdaje státního rozpočtu: výdaje na činnost organizačních složek státu a příspěvkových organizací v jejich působnosti; výdaje na dávky důchodového, nemocenského a úrazového pojištění, dávky státní sociální podpory, ostatní sociální dávky, výdaje na podporu v nezaměstnanosti, podporu při rekvalifikaci a na aktivní politiku zaměstnanosti; dotace územním samosprávným celkům na dávky sociální péče a dávky pomoci v hmotné nouzi; dotace a návratné finanční

výpomoci územním samosprávným celkům na jinou než podnikatelskou činnost; dotace občanským sdružením a příspěvky politickým stranám; dotace právnickým osobám, které poskytují zdravotní, kulturní, vzdělávací a sociální služby či sociálně právní ochranu dětí nebo fyzickým osobám, které takové služby anebo ochranu dětí poskytují; dotace státním fondům; dotace fyzickým osobám, které nevyvíjejí podnikatelskou činnost a zabývají se chovem včel, drží plemínky za účelem zajištění přirozené plemenitby hospodářských zvířat nebo jsou vlastníky lesa; dotace fyzickým a právnickým osobám, které nevyvíjejí podnikatelskou činnost, na výstavbu, opravy, modernizace a rekonstrukce bytového fondu a na výstavbu technické infrastruktury; dotace podpůrnému a garančnímu rolnickému a lesnickému fondu na financování hlavních činností vymezených zakladatelem; dotace a návratné finanční výpomoci evropským seskupením pro územní spolupráci; dotace nadacím, nadačním fondům a obecně prospěšným společnostem; dotace a návratné finanční výpomoci regionálním radám regionů soudržnosti; dotace dobrovolným svazkům obcí; peněžité vklady státu do akciových společností; nákup cenných papírů; peněžité dary poskytnuté do zahraničí; vklady a příspěvky mezinárodním organizacím; výdaje související s plněním závazků vůči evropským společenstvím; výdaje na realizaci státních záruk; příspěvky fyzickým osobám podle zvláštního právního předpisu; výdaje související s dluhovou službou; další výdaje stanovené zvláštním zákonem a výdaje na vládní úvěry.

Mezi výdaji státního rozpočtu dominují zejména běžné výdaje (z nich sociální transfery obyvatelstvu), dále pak transfery soukromoprávním neziskovým organizacím a podnikatelským subjektům. Z hlediska objemu jsou významné transfery ostatním složkám rozpočtové soustavy – územním rozpočtům a státním fondům (systém všeobecného zdravotního pojištění). (Peková, 2008, s. 157)

Celkové výdaje státního rozpočtu za rok 2015 činily 1 297 321 588 000 Kč (Ministerstvo financí ČR). Jsou tedy vyšší než uvedené příjmy za daný rok.

3.1.3 Sestavování státního rozpočtu

Každoroční sestavování státního rozpočtu je rozděleno do čtyř logicky navazujících etap. Těmi jsou etapa návrhu, schvalování, plnění a kontroly (Medved' a kol., 2005, s. 203-204).

Etapa návrhu – návrh státního rozpočtu bývá zpracováván ministerstvem financí a to ve většině zemí. V praxi to pak vypadá tak, že téměř hned po schválení rozpočtu na jeden rok, je zahájeno sestavování rozpočtu na ten příští. Jako podklady pro sestavení návrhu

rozpočtu bývají využíváno těchto hlavních informací: výsledků analýzy plnění rozpočtu v běžném roce, rozpočtové prognózy a dlouhodobých rozpočtů, dále pak záměrů hospodářské, sociální, měnové a devizové politiky vlády, záměrů výdajů správců kapitol státního rozpočtu, předpovědí ekonomického vývoje země, záměrů zahraniční politiky vlády a další. (Strecková, 1998, s. 84)

Etapa schvalování – jak již bylo zmíněno, návrh zákona o státním rozpočtu je vypracováván Ministerstvem financí České republiky za přispění správců kapitol, územně samosprávných celků a státních fondů. Nejdříve je předložen návrh zákona vládě ke schválení, až je schválen, předloží premiér návrh zákona předsedovi Poslanecké sněmovny, přičemž nejpozdější termín je třicátého září. Tady je pak projednáván v jednotlivých čteních (Plaček, 2012, s. 13-14):

1. Čtení – jsou zde probírány základní parametry rozpočtu, takže je zde pojednáváno o příjmech a výdajích, saldu, celkovém vztahu k rozpočtům krajů a obcí, rozsahu zmocnění výkonných orgánů. Tyto parametry mohou být schváleny, nebo jsou v opačném případě doporučeny změny. Další předložení se musí konat v termínu 20 až 30 dnů a je-li schválen, nelze v dalších čteních parametry změnit.
2. Čtení – probíhá zde podrobná rozprava, popřípadě jsou předkládány pozměňující návrhy.
3. Čtení – zde je prostor pro předkládání pozměňujících návrhů pro opravu chyb z oblasti legislativně technické.

Etapa plnění (realizace) – za tuto etapu jsou odpovědní obvykle ti, kteří rozpočet sestavují, tedy Ministerstvo financí ČR. Co se týče realizace plateb a příjmů, zabezpečuje ji Česká národní banka. (Dvořák, 2008, s. 85)

Etapa kontroly – u kontroly státního rozpočtu hovoříme o třech druzích kontroly. Tou první je průběžná, prováděná ministerstvem financí. Její náplní je předkládat pravidelné zprávy parlamentu. Druhou kontrolou je kontrola následná, zabývající se kontrolou průběhu příjmové stránky (daní), prováděná finančními úřady. Poslední typ kontroly – závěrečná – je vrcholná kontrola výsledku plnění rozpočtu a obvykle se jí věnuje nezávislý orgán státní správy, kterým je Nejvyšší kontrolní úřad. (Dvořák, 2008, s. 85)

3.1.4 Rozpočtové provizorium

Rozpočtové provizorium přichází na řadu v případě, že není schválen zákon o státním rozpočtu před prvním dnem následujícího roku. V takovém případě jsou výdaje na příští rok stanoveny těmi, jež byly schváleny na rok předchozí. Pro každý měsíc je pak uvolňována částka ve výši 1/12 výdajů minulého rozpočtu. (Plaček, 2012, s. 14)

Rozpočtové provizorium však není pro stát výhodné. Jako příklad důvodu k tomuto tvrzení uvádím výrok bývalého ministra financí Eduard Janota: „Rozpočtové provizorium komplikuje fungování státu. Znamenalo by to velké riziko pro čerpání prostředků na investice. Je to velký problém a za každou cenu bychom se provizoriu měli vyhnout.“ (Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013)

3.1.5 Státní závěrečný účet

Jedná se o dokument, který vypracovává ministerstvo financí a je schvalován každý rok parlamentem a to na konci fiskálního období. Státní závěrečný účet obsahuje údaje o celkovém hospodaření státního rozpočtu pro konkrétní rok a také přílohu, ve které lze nalézt závěrečné účty hospodaření územních samosprávných celků a státních fondů, dále státní finanční aktiva a pasiva, přehledy o stavech fondů organizačních složek státu a státních zárukách. (Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013)

3.1.6 Deficit rozpočtu

Hospodaření státu s finančními prostředky může dopadnout třemi následujícími způsoby (Plaček, 2012, s. 61):

- přebytek rozpočtu – situace, kdy jsou výdaje nižší než příjmy
- vyrovnaný rozpočet – stav, kdy se příjmy rovnají výdajům
- schodkový rozpočet – pokud jsou výdaje větší než příjmy

V současné době je pro Českou republiku obvyklé, že dochází ke vzniku schodkového rozpočtu. Výdaje státního rozpočtu trvale každým rokem narůstají, přičemž platí, že tempo růstu výdajů předstihuje tempo růstu příjmů. Schodek rozpočtu už je vykazován od roku 1995 (Peková, 2008, s. 155) a stal se tak chronickým. Za tímto faktem lze vidět i politické příčiny, náladu společnosti. Tím je myšlena především preference růstu starobních

důchodů, podpor v nezaměstnanosti nebo jiných veřejně prospěšných statků. Tyto zájmy voličů se odráží v jednání politiků, kteří upřednostní růst výdajů, aby byli zvoleni. Neboť financování vládních výdajů zvýšením dluhu vede s vysokou pravděpodobností ke zvýšení blahobytu současné generace a to na úkor generací budoucích (Stiglitz, 1997, s. 653).

U schodkového rozpočtu vzniká fiskální nerovnováha, kterou rozumíme nesoulad mezi příjmy a výdaji rozpočtu. „Fiskální nerovnováhou se rozumí existence pohledávek vůči budoucím, zejména daňovým příjmům, kdy dochází k přerozdělování dosud nevytvořených zdrojů, projevuje se rozpočtovým deficitem a veřejným dluhem“ (Strečková, 1998, s. 91).

Tato nerovnováha může být krátkodobá a to v případě, že se týká jednoho rozpočtového období. Takováto nerovnováha nemusí být vnímána příliš negativně. Zato dlouhodobá fiskální nerovnováha už ano. Ta nastává opakovanými rozpočtovými deficity, které kumulují ve veřejný dluh. (Červenka, 2009, s. 57)

Deficit státního rozpočtu pak může být vyjádřen následovně:

$$deficit = primární deficit + úroky ze státního dluhu \quad (1.1)$$

Tento vzorec platí za podmínky, že primární deficit = ((příjmy – (výdaje – úrok z veřejného dluhu)). Pokud je tedy pojednáváno o primárním deficitu, pak je to deficit očištěný od úroků z veřejného dluhu, jelikož za něj nemusí být současná vláda přímo odpovědná. (Plaček, 2012, s. 31)

Druhou možností vyjádření deficitu podle Pekové (2008, s. 461) je:

$$celkový deficit = - (hotovostní příjmy - hotovostní výdaje - úroky z veřejného dluhu) \quad (1.2)$$

Tento způsob vyjádření deficitu zahrnuje i úroky z deficitů, za které současná vláda nemusí být odpovědná. Jedná se tedy o rozdělní deficitu z hlediska odpovědnosti. (Plaček, 2012, s. 62)

3.1.6.1 Strukturální deficit

Deficit lze rozdělit i z hlediska způsobu vzniku a to na deficit strukturální a cyklický:

Strukturální – někdy označován i jako aktivní deficit, je plánovaný, určován vládními

opatřeními jako například výdaje na obranu. Tento deficit ukazuje vztah příjmů a výdajů za podmínky práce ekonomiky na úrovni potencionálního produktu. Jedná se tedy o situaci, kdy je rozpočet již dopředu schválen jako schodkový. (Hamerníková, 2010, s. 71)

3.1.6.2 Cyklický deficit

Cyklický deficit oproti strukturálnímu již vzniká v důsledku kolísání ekonomiky a jejího výkonu. Tento pasivní deficit je způsobován nejen ekonomickým cyklem, ale i exogenními faktory, pod kterými si lze představit například živelné pohromy. Nejčastější příčinou vzniku je však hospodářský pokles (snižující se daňový výnos a zvyšující veřejné výdaje), nebo nákladové šoky, které postihují státem financované podniky a instituce. (Dvořák, 2008, s. 30)

Podle některých odborníků, ke kterým patří Dvořák (2008, s. 54), je v současnosti cyklický deficit v Evropě způsoben nárůstem úroků z veřejného dluhu. Takovýto deficit už je velmi obtížné řešit, což lze vidět na současné situaci veřejného dluhu České republiky.

Pro zmírnění negativních dopadů hospodářských cyklů jsou užívány takzvané vestavěné stabilizátory, jejichž úkolem je v období, kdy je ekonomika na vzestupu, vytvářet přebytek a naopak, v případě, že nastává recese, má spolupůsobit při vzniku deficitu. Řeč je tu o nástrojích jakými je například progresivní zdanění, které zabezpečí nižší daňovou sazbu na důchodech v období recese a vyšší při hospodářském růstu. (Fuchs a Tuleja, 2005)

3.1.6.3 Vztah mezi deficitem a veřejným dluhem

Logicky se nabízí možnost, že deficit minulých let státního rozpočtu se kumuluje do veřejného dluhu. Deficit sice s dluhem souvisí, avšak deficity nejsou jedinou příčinou jeho růstu. Dvořák (2007, s. 47) říká, že: „Existuje více důvodů, proč je kauzální závislost mezi deficitem a dluhem nepřesná.“ Jedná se o to, že deficit nemusí přímo zvyšovat výši dluhu, protože může být kryt například z mimorozpočtových výnosů nebo být monetizován. Dále existuje možnost, že dluh vznikne tak, že stát přebere závazek za jiný subjekt. A v neposlední řadě je tu inflace, která ovlivňuje reálnou hodnotu veřejného dluhu, a ta nezávisí pouze na hospodaření s rozpočtem (Ochrana, 2010, s. 144).

3.2 Veřejný dluh

Veřejný dluh můžeme definovat hned několika způsoby. Jako příklad poslouží definice podle Pekové (2008, s. 482), kdy veřejným dluhem chápeme: „souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu, jednotlivým stupňům územní samosprávy, veřejným fondům a ostatním institucím ve veřejném sektoru, a to jak vnitřních subjektů, tak zahraničních subjektů“

Pro širší definování může posloužit definice podle Samuelsona, kdy veřejný dluh tvoří: „úhrn vládních závazků ve formě obligací a krátkodobých výpůjček. Do vládních dluhu vůči veřejnosti se nepočítají obligace v držení kvazivládních úřadů“. (Samuelson a Nordhaus, 1991, s. 982).

Další definice může být i následovná: „Souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu bez ohledu na to, zda vznikly tyto pohledávky cestou státního rozpočtu či jinak. Pro veřejný charakter dluhu není podstatný způsob jeho vzniku, ale způsob jeho úhrady – skutečnost, že představuje pohledávku vůči současným i budoucím daňovým platbám obyvatelstva.“ (Strecková, 1998, s. 91)

Standardně bývá veřejný dluh definován jako souhrn finančních závazků, které vznikly při financování operací vládního sektoru jednak vůči domácím tak i zahraničním ekonomikám. Důležitým faktem je, že s rostoucím dluhem rostou zároveň i současné a budoucí daňové povinnosti obyvatel. (Ochrana a kol., 2010, s. 144)

3.2.1 Rozdělení dluhu

Pro přesnější charakterizování dluhu můžeme použít několik rozdělení. Podle Dvořáka (2008, s. 84) by bylo možné následující:

- Hrubý dluh – je používán k vyjádření celkového objemu závazků k nějakému subjektu a to bez přihlížení na objem jeho pohledávek.
- Čistý dluh – vyjadřuje celkový objem závazků daného subjektu, který je snížen o objem jeho pohledávek. Jedná se tedy o hrubý dluh snížený o pohledávky. Jeho prostřednictvím je lépe vyjádřena celková finanční pozice vlády, avšak vyvstává tu komplikace v podobě problému, která aktiva je možno odečíst a jak je popřípadě ocenit.

Obvykle se v převážné většině mezinárodních statistik vykazuje hrubý veřejný dluh, není tedy brán ohled na státní pohledávky. Co se týče pohledávek České republiky vůči zahraničí, jejich původ je často v předtransformačním období, kdy bývaly vládní úvěry motivovány politickými důvody. Tyto pohledávky bývají často nedobytné. Objem těchto pohledávek je však poměrně nízký, pokud je srovnán s hrubým veřejným dluhem. (Dvořák, 2008, s. 84-85)

V roce 2014 činily celkové pohledávky České republiky vůči zahraničí podle ministerstva financí 34 958 482 000 Kč (Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013), což je naprosto odlišná situace například od Japonska, kde čistý dluh za rok 2007 podle Dvořáka (2008, s. 85) činil 89,8 % HDP, oproti tomu hrubý veřejný dluh překročil 190 % HDP.

Dalším rozdělením může být podle skladby na vnitřní a vnější dluh. Vnitřní dluh je dluhem, který dluží země vlastním občanům. Ekonomickým subjektem může být řádový občan státu nebo organizace či peněžní ústav. Bývá veden v domácí měně. U tohoto dluhu bývá nízké riziko a výhodný úrok, proto bývají držiteli kapitálově silné instituce s dostatečnou likviditou, ke kterým patří například komerční banky nebo pojišťovny. (Dvořák, 2008, s. 88)

Vnější dluh (zahraniční) je ten, který země dluží cizincům, do zahraničí. Dluhové břemeno představuje snížení spotřebních možností země. Aby mohl být vnější dluh vyplácen, je potřeba vývozního přebytku a to může být pro některé země nelehké. Bývá spravován v zahraniční měně (Finance.cz). Podle některých autorů (Pavelek, 2003, s. 43), může být zahraniční dluh vnímán i pozitivně, z důvodu přílivu zahraničního kapitálu do země.

Zatímco je možné žít naprosto bez dluhu, nemusí to být nezbytně nejlepší možnost. Někdy se hovoří o takzvaném „zdravém“ a „nezdravém“ dluhu. Zdravý dluh může být investicí, která vzroste, nebo může vyprodukovat dlouhodobý příjem. V souvislosti se zdravým dluhem mluvíme zejména o nízkoúrokových dluzích. Nezdravý dluh vzniká vynaložením prostředků na věci, které rychle ztrácí svou hodnotu nebo nepřináší dlouhodobý příjem a zpravidla ho doprovází vysoká úroková míra. (Roos, 2015)

3.2.2 Příčiny veřejného dluhu a faktory jej ovlivňující

Jaké jsou pak samotné příčiny vzniku veřejného dluhu? Jak bylo zmíněno dříve, jednou z příčin může být deficit státního rozpočtu, ale nemusí být jím nutně podmíněn. Podle

Pekové (2008, s. 491) můžeme rozdělit příčiny na rozpočtové a mimorozpočtové.

Mezi mimorozpočtové příčiny patří minulost státu – jako vedení válek a následné reparace nebo přijetí dluhu z minulého období (jak učinila Česká republika po rozpadu federace) a přijetí dluhu za jiné subjekty (Peková, 2008, s. 491). K tomuto Dvořák (2008, s. 101) dodává: „Nedůsledné oddělení nově vznikajícího soukromého a státního vlastnictví bylo bezpochyby jednou z rozhodujících chyb transformace v ČR.“

Rozpočtové příčiny jsou dlouhodobé deficity státního rozpočtu a státních mimorozpočtových fondů nebo i státních organizací, které stát dotuje prostřednictvím státního rozpočtu. (Peková, 2008, s. 491)

Mezi hlavní faktory, které podle Ochrany (2010, s. 146) ovlivňují veřejný dluh, jsou ekonomická situace (tempo růstu HDP, míra nezaměstnanosti a výše úrokové sazby), politický stav (model politického cyklu – větší veřejné výdaje před volbami), nastavená fiskální pravidla (permanentní nátlak na příjmovou a výdajovou stránku), zvolená sociální politika a v neposlední řadě demografický vývoj.

Oproti tomu uvádí Dvořák (2008, s. 113-114) čtyři hlavní faktory působící na růst relativní váhy dluhu:

- Výchozí hodnota ukazatele – a to na začátku rozpočtového období, kdy ukazuje míru zděděné dluhové zátěže.
- Velikost primárního deficitu – v konkrétním rozpočtovém období, vyjadřující přírůstek zadlužení působením exogenních faktorů a vládní fiskální politiky.
- Míra monetizace dluhu – tedy do jaké míry, byl dluh transformován prostřednictvím operací na volném trhu do přírůstku peněžní zásoby.
- Poměr úrokové míry (jakou je dluh úročen) a tempa růstu HDP.

Platí, že čím vyšší je relativní váha dluhu v období výchozím, čím vyšší primární deficit, tempo růstu produktu poměr úrokové míry, kterou je dluh úročen, tím je relativní váha dluhu v dalším období vyšší, přičemž jediný faktor, který může vláda přímo ovlivnit, je primární deficit. Důležitou roli zde hraje nezávislá centrální banka, která ovlivňuje míru monetizace i úrokovou míru. (Dvořák, 2008, s. 114)

3.2.3 Důsledky veřejného dluhu

Dopady veřejného dluhu jsou vždy zaznamenatelné hned v několika rovinách. Jedná se samozřejmě o ty důsledky negativní, které se projevují v oblasti jednak veřejných financí, tak v reálné ekonomice. Jedná se tu tedy o rozpočtových a fiskálních důsledcích, a pak tu jsou i důsledky makroekonomické. (Musgrave R. a Musgrave P., 1994)

3.2.3.1 Vliv na rozpočet

Ovlivnění rozpočtového procesu veřejným dluhem – veřejný dluh a rozpočtový deficit se ovlivňují vzájemně. Jednak rozpočtový deficit způsobuje nárůst veřejného dluhu, a veřejný dluh pak komplikuje nastávající rozpočtovou situaci. Je potřeba zmínit, že úroky z veřejného dluhu jsou součástí rozpočtových výdajů. Může nastat situace, kdy je objem dluhu tak vysoký, že úrokové výdaje přispívají k perzistenci budoucích rozpočtových deficitů a je-li monetizace nemožná, vyvstává nutnost dalšího dluhového financování, což vede k začarovanému kruhu – čím vyšší rozpočtový deficit, tím větší veřejný dluh a čím vyšší veřejný dluh, tím vyšší úroky z něj, což vede k nárůstu veřejných výdajů a to k vyššímu rozpočtovému deficitu. Tímto způsobem narůstá podíl objemu veřejného dluhu na HDP a zároveň i podíl úroků z dluhu v rozpočtových výdajích vlády. (Dvořák, 2008, s. 126)

Úroky pak vyvolávají stále větší tlak na výdaje, čímž se zrychluje vznik dalšího dluhu. Může přispívat až k tvorbě pravidelných rozpočtových deficitů. (Šelešovský a Jahoda, 2004)

Dvořák (2008, s. 126) zde uvádí důležitý rys: „Při nulovém primárním deficitu, či dokonce primárním přebytku, celkový deficit vlivem úroků z veřejného dluhu stále roste.“ Vláda je schopna dosáhnout krátkodobé fiskální rovnováhy (mít nulový primární deficit, či dokonce přebytek), avšak není schopna zastavit prohloubení dlouhodobé fiskální nerovnováhy, tedy nárůstu podílu veřejného dluhu na HDP.

3.2.3.2 Fiskální vliv

Vliv fiskální – kvůli ovlivnění veřejných výdajů úrokem z veřejného dluhu dochází k zužování prostoru pro aktivní fiskální politiku. Dochází k růstu pasivní složky deficitu, jež je závislá na exogenních faktorech – v nichž roste váha úroků z dluhu. Tento vývoj si vyžaduje fiskální expanzivní opatření. Problém je v tom, že snížení daní nebo zvýšení

veřejných výdajů sice podpoří růst, ale také zvýší rozpočtový deficit.

(Dvořák, 2008, s. 128)

3.2.3.3 Makroekonomické důsledky

Dvořák (2008, s. 129) dále uvádí makroekonomické důsledky. Negativní dopady nadměrného růstu veřejného dluhu nezávisí jen na samotném objemu dluhu, důležitým faktorem je také jeho struktura a celková makroekonomická situace země. Mezi makroekonomické důsledky veřejného dluhu řadíme: vliv na úrokovou míru, investiční pozici země, mezinárodní pozici země, inflaci a možnost vzniku finanční krize.

Co se týče vlivu na úrokovou míru, je vytvářen tlak na zvýšení úrokové míry díky rostoucí vládní poptávce po úvěrech. Tento fakt způsobuje pokles soukromé spotřeby a investic. Engen, (2004, cit. dle Dvořák 2008, s. 129) uvádí, že může dojít až ke zvýšení dlouhodobé reálné úrokové míry o dvě až tři procenta, a to při zvýšení veřejného dluhu o jedno procento HDP. Takového efektu však není dosahováno v menších otevřenějších ekonomikách.

U vlivu na investiční pozici země je nutné rozlišovat, zda se jedná o dluh domácí či zahraniční. Pokud jde o dluh domácí, dochází ke kompenzaci nárůstu objemu vládních finančních pasiv nárůstem objemu soukromých finančních aktiv. Čistá investiční pozice se tedy nezmění. Rozdílná je situace u zahraničního veřejného dluhu. Ten tento stav zhoršuje a to minimálně v podobě úroků, což způsobuje čistý odliv peněz ze země. (Dvořák, 2008, s. 130)

Další oblastí, kterou veřejný dluh ovlivňuje, je mezinárodní pozici země. Veřejný dluh ovlivňuje stát a jeho roli i ve světové ekonomice. Pokud dochází ke snižování národních úspor právě kvůli veřejnému dluhu, může vznikat obchodní deficit, který je poté financován zahraničními půjčkami. (Mankiw, 1999, s. 103)

Jedním z nejvýraznějších důsledků veřejného dluhu je inflace. Inflaci způsobuje především deficitní financování veřejných výdajů ne však růst veřejného dluhu jako takového. Inflační účinky tedy vyvolává deficitní financování zvyšováním veřejných výdajů ve stavu plné zaměstnanosti, když ekonomika nezvládá zareagovat na zvýšení agregátní poptávky (Dvořák, 2008, s. 132). A ve vyspělých zemích podle Reinhard a Rogoff (2010, s. 2) ani neexistuje zjevné spojení mezi inflací a veřejným dluhem.

Dvořák (2008, s. 132) ve své knize Veřejné finance zmiňuje Buchanana, podle kterého však může docházet k odsávání části peněz z oběhu, působení protiinflačnímu, jestliže vláda neutratí prostředky z emisí dluhopisů, ale uloží je na účet centrální banky.

Veřejný dluh může být i příčinou finanční krize, tedy stavu, kdy se stát dostane do dluhové krize a není schopen splácet a dostát tak svým závazkům. Dluh samotný však není jedinou příčinou vzniku finanční krize. Studie prokázaly, že je rozhodující také míra externalizace veřejného dluhu a krátká doba splatnosti vládních obligací.

(Dvořák, 2008, s. 132)

Furth (2013) uvádí, že vysoký dluh má negativní vliv na dlouhodobý růst ekonomiky a desetiprocentní nárůst v poměru dluhu na HDP vede ročně k poklesu růstu HDP na obyvatele o 0,19 %, v ekonomikách, kde dluh přesahuje 90 % HDP.

V souvislosti s poměrem dluhu k HDP a vlivu na růst je potřeba zmínit známou studii od autorů Carmen M. Reinhart a Kenneth S. Rogoff, kterou je „Growth in a Time of Debt“. V rámci ní, došli autoři k závěru, že existuje hranice, od které je dluh faktorem, kterému je nutno věnovat zvýšenou pozornost, neboť významně zpomaluje tempo ekonomického růstu. U vyspělých zemí je tato hranice u 90 % HDP, u rozvojových zemí pak u 60 %. Tempo zpomalení růstu je v mediánu zemí 1 % (Reinhart a Rogoff, 2010, s. 22-23). Avšak jejich studie se dočkala kritiky i obvinění z nesprávných hodnot díky nepřesnému výpočtu, a že správný závěr by měl být, že i za vysokého stavu dluhu, HDP stále roste (Coy, 2013). Tato diskuze, která se ohledně studie rozvinula, byla velmi rozsáhlá, neboť na studii Reinhart-Rogoff se odvolávala řada politiků v souvislosti s omezováním rozpočtu.

3.2.4 Řešení dluhu - aktivní

Veřejný dluh je specifická záležitost. Jeho vyřešení je otázka dlouhodobého systematického postupu spojeného také s negativními dopady ať již na ekonomiku nebo na občany státu. Hlavním cílem politiky řízení státního dluhu Ministerstva financí ČR je zajistit výpůjční potřeby centrální vlády a jejích platebních závazků a to při dosahování co nejnižších nákladů dluhové služby ve střednědobém i dlouhodobém horizontu a za přiměřeného stupně rizika. (Ochrana, 2010, s. 153).

Ke snižování dluhu může docházet aktivním způsobem a to prostřednictvím vlády a jejích opatření. Dvořák (2008, s. 161) uvádí: „Vládě však v boji s veřejným dluhem chybí

dostatečně silný motiv. Vládní neochotu řešit dluhový problém zvyšuje omezený vládní horizont, dále lobbyistické tlaky skupin profitující z redistribuce vyvolané existencí veřejného dluhu a nepopulárnost většiny hospodářsko-politických alternativ radikálněji snižující relativní váhy veřejného dluhu.“

Z předchozí definice vyplývá, že aktivní řešení dluhu vládou má své problémy. Vláda má spíše neochotu tento problém řešit. Příčina tkví v zásazích, které by musely být provedeny a mohly by způsobit nepopulárnost strany mezi občany a také krátké době působení vlády, vzhledem k časové náročnosti řešení dluhu samotného. V rámci snahy o zvolení, ať prvního nebo opakovaného, tak vláda pravděpodobně nebude upřednostňovat radikální opatření v rámci veřejného dluhu, který by se voličům nelíbil. Nyní budou uvedeny samotné způsoby řešení.

3.2.4.1 Dosahování přebytkového rozpočtu

Toto řešení je pravděpodobně to nejpřirozenější, jelikož deficity rozpočtu mívají většinou na dluhu největší podíl. Z přebytků rozpočtu by pak mohl být dluh splácen, avšak přebytek nezajišťuje automaticky snižování relativní váhy ani nominální hodnoty dluhu, jelikož dalším důležitým faktorem, který zde působí, je růst HDP a velikost úrokové míry. Přebytky z rozpočtu mohou snížit tempo navyšování a za příznivých podmínek (dostatečně velký přebytek, pokles úrokové míry, růst HDP) mohou snížit i nominální hodnotu a relativní váhu. Aby bylo dlouhodobé splácení možné, bylo by nutno trvale udržovat vysoké přebytky. (Dvořák, 2008, s. 141)

Podle Lajtkepové (2007, s. 117) je toto řešení pravděpodobně ideální, avšak ne vždy uskutečnitelné. K jeho přijetí je totiž zapotřebí přijmout řadu restriktivních opatření, a ta nebývají u voličů přijímána s oblibou.

3.2.4.2 Mimořádná kapitálová dávka

Jedná se o nepopulární, politicky těžko prosaditelné řešení snižování dluhu. Podle Pekové (2008, s. 493) spočívá v uvalení mimořádné jednorázové dávky z kapitálu k umoření dluhu. V praxi je tato forma řešení dluhu užívána velmi zřídka, a důvod je patrný z tvrzení Pavla Dvořáka (2008, s. 142): „Nevýhodou je ale nepopulárnost řešení, ztráta důvěry a obava z dalších podobných řešení v budoucnosti.“

Použití jednorázové dávky vyvolává podle Dvořáka (2008, s. 142) obavy o opakování situace v budoucnu. Alesina (1998, s. 32) uvádí tři negativní důsledky, které jsou vyvolány:

1. Negativní dopady na úspory i investice, zejména kvůli obavám z dalšího majetkového zdanění v budoucnu.
2. Může dojít k poklesu kredibility nových vládních obligací a tak i poptávky po nich, jestliže jsou předmětem zdanění.
3. Pokud by došlo i ke zdanění zahraničního kapitálu, bude se snižovat a odkloňovat se, vlivem ztráty důvěry vyústí až v pokles hodnoty. Dojde tedy k jeho odlivu.

3.2.4.3 Monetizace dluhu a administrativní řešení

Monetizace je způsob, kdy je dluh kryt emisí peněz a jeho hodnota je tedy snižována inflací (Plaček, 2012, s. 69).

Administrativní řešení dluhu – jedná se o nejradikálnější a pravděpodobně také nejriskantnější řešení, které spočívá v administrativním jednorázovém snížení nebo dokonce likvidaci dluhu. Tento způsob snižuje výrazným způsobem důvěryhodnost vlády, ohrožuje tím rating země a je pravděpodobné, že investoři začnou ztrácet zájem o dluhopisy dané země. (Dvořák, 2008, s. 143)

3.2.5 Řešení dluhu – pasivní

Druhým z přístupů k řešení veřejného dluhu je pasivní přístup. Pasivní řešení spoléhá na pozitivní vývoj exogenních faktorů. Jedná o faktory, které není vláda téměř schopna ovlivnit. Za tyto exogenní faktory jsou podle Pekové (2008, s. 493) považovány: ekonomický růst, inflace a dary, granty, odpuštění úroků od zahraničních subjektů.

Prvním exogenním faktorem je ekonomický růst. V případě že tempo ekonomického růstu převyšuje úroveň reálné úrokové míry veřejného dluhu, dochází ke snižování podílu dluhu na hrubém domácím produktu země (Plaček, 2012, s. 68). Peková (2008, s. 493) dodává, že tento způsob řešení bývá velmi obtížný pro řadu zemí.

Druhým exogenním faktorem je inflace, tedy pokles kupní síly peněz, který snižuje reálnou

hodnotu dluhu, přičemž hodnota nominální se nemění. Míru inflace má v České republice na starosti Česká národní banka, která je nezávislá na vládě (Dvořák, 1997, s. 107). To znamená, že vláda tuto oblast nemůže ovlivnit. Pokud je veřejný dluh emitován v obligacích, které jsou denominovány v zahraniční měně, může apretace domácí měny přispět ke snížení reálné hodnoty (Dvořák, 2008, s. 139).

Dary, granty, odpuštění úroků od zahraničních subjektů není často používaným řešením. Mohou však nastat situace, kdy by věřitel sám zredukoval velikost dluhu nebo by prominul úroky (Plaček, 2012, s. 69). Tento způsob řešení bývá použit spíše u předlužených rozvojových zemí (Peková, 2008, s. 493).

Možnosti pasivního řešení dluhu jsou spíše teoretické a to pak zejména pro vyspělé země s vyspělou ekonomikou. (Lajtkepová, 2007, s. 117)

3.3 Shrnutí teoretické části

Veřejný dluh je dluhem centrální vlády (státní dluh), místní správy a samosprávy a parafiskálních fondů. V současnosti je výše dluhu 1,86 bilionů, dosahuje výše téměř 42 % HDP. Dluh vzniká na základě deficitu, fiskální nerovnováhy jako existence pohledávek vůči budoucím příjmům, kdy dochází k přerozdělování zdrojů, které dosud nebyly vytvořeny. Otázka řešení veřejného dluhu je složitá, dlouhodobá a z politického hlediska i nelehko proveditelná (zejména aktivní opatření), vzhledem k preferencím politiků a populismu, negativním dopadům způsobeným opatřeními vedoucími k řešení.

4 Praktická část

Praktická část se bude zabírat vývojem dluhu České republiky, jeho vznikem a dalšími faktory, které dluh významnou mírou ovlivňují, zejména v posledních pěti letech. Poté dojde ke srovnání veřejného dluhu ve vztahu k jiným zemím EU, konkrétně Visegrádské čtyřky a to nejen jeho výše, ale i vzniku a vývoje. Poté bude navrženo možné zlepšení stavu veřejného dluhu či řešení.

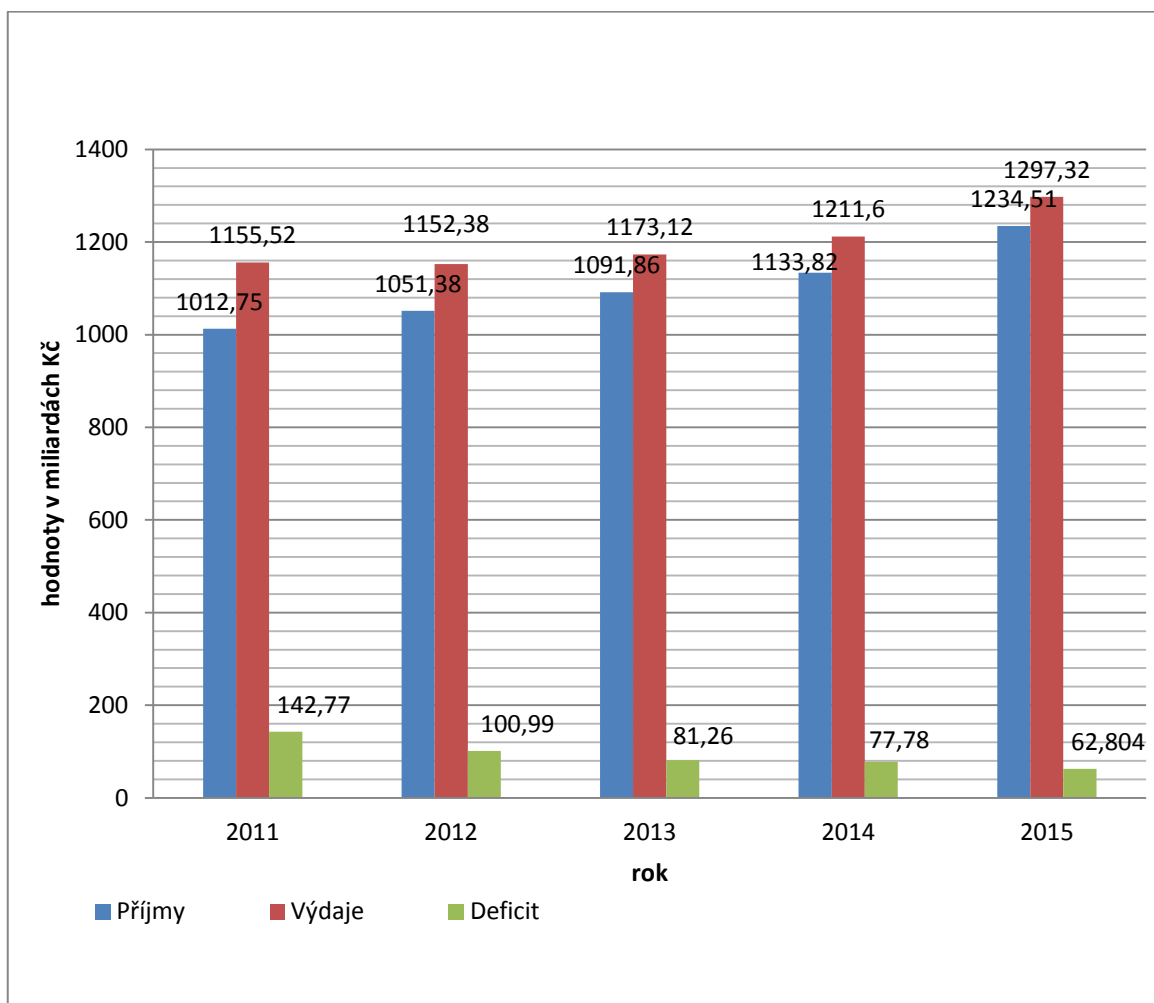
4.1. Stručný vývoj dluhu ČR

Před srovnáváním dluhu s jinými státy, je potřeba popsat stav samotného dluhu České republiky a přihlídnout na jeho změny, neboť brát v potaz pouze jeden konkrétní rok nemusí být velmi vypovídající, kdyby byl například extrémní výkyv, proto je dobré zjistit i to, zda se vyvíjí podle nějakého trendu.

V roce 2015 byly celkové příjmy státního rozpočtu 1234 miliard, celkové výdaje 1297 miliard (Monitor). Bilance rozpočtu byla tedy 62,8 miliard. Oproti předešlým rokům, je zde patrný typický nárůst, který nedosahuje výjimečných hodnot.

Co se týče plnění rozpočtu ve srovnání s předešlými roky, je zde patrné, že deficit už v posledních pěti letech meziročně neroste. Níže sestrojený graf, číslo 1, sestrojený z dat získaných z webového portálu Monitor, vedený samotným Ministerstvem financí, poukazuje na tuto skutečnost. V průběhu posledních pěti let můžeme sledovat, že bilance se zlepšuje. Zatímco v roce 2011 byla bilance -142,77 miliard korun, v roce 2014 už to bylo -77,78 miliard Kč, což se blíží k polovině a to během čtyř let. Je pravdou, že státní výdaje každým rokem narůstají, avšak spolu s nimi narůstají i příjmy státního rozpočtu.

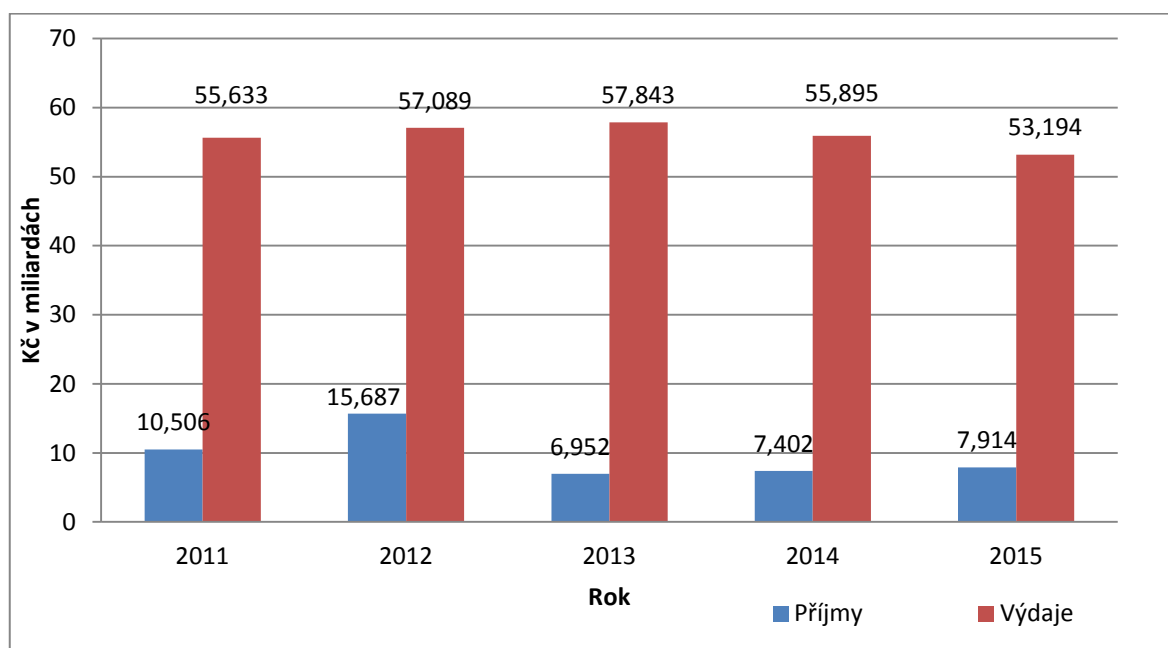
Graf 1: Bilance státního rozpočtu ČR 2011-2015

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Monitor, c2016

Součástí státního rozpočtu je i samostatná kapitola státní dluh, která je řízena Ministerstvem financí. Je vhodné uvést bilanci i konkrétně této kapitoly v pětiletém období na následujícím grafu číslo 2. Příjmy této kapitoly státního rozpočtu tvoří přijaté sankční platby a vratky transferů, příjmy z prodeje nekapitálového majetku a ostatní nedaňové příjmy, příjmy z vlastní činnosti a odvody přebytků organizací s přímým vztahem (největší procento tvoří přijaté úroky). Výdaje zde tvoří téměř z 95 % vlastní úroky.

Graf 2: Bilance kapitoly státní dluh 2011-2015

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Monitor, c2016

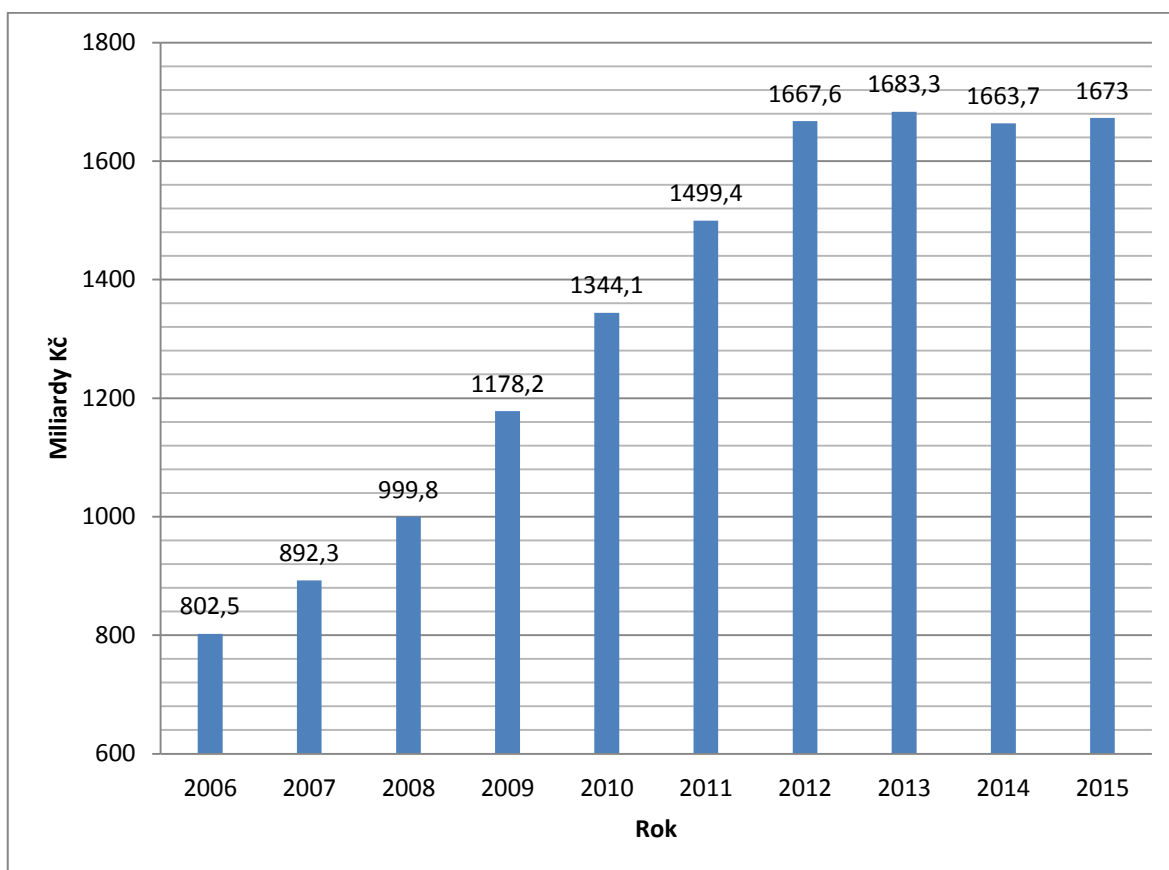
Česká republika hospodáří s vyššími výdaji než příjmy již od roku 1998 (Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013), čímž si samozřejmě zhoršuje pozici pro uhrazení úroků z dluhu samotného. Grafy 3 a 4 zobrazují vývoj státního dluhu a výši úroků státního dluhu a jejich růst v průběhu let.

Graf číslo 4 ukazuje velmi výrazný nárůst státního dluhu každým rokem. V průběhu deseti let vzrostl státní dluh o více než 870 miliard korun. V několika posledních letech úroveň státního dluhu překročila hranici státního rozpočtu. To znamená, že ani částka ročního rozpočtu státu by státní dluh neuhradila.

Zajímavá skutečnost nastala v roce 2014. Z grafu je patrné, že státní dluh se zmenšil. Zde vyvstává otázka, díky čemu došlo ke snížení státního dluhu, zvláště s vědomím faktu, že státní rozpočet hospodáří stále s deficitem, konkrétně s deficitem téměř 78 miliard Kč v tomto roce (jak ukazuje graf číslo 1: Bilance státního rozpočtu). Kde se vzaly tyto dodatečné prostředky? Odpověď lze nalézt na umořovacím účtu, kde došlo k poklesu finančních prostředků. Jednalo se o rezervy z minulých let určené pro vyloučení rizik. Snížení státního dluhu bylo tedy zajištěno na úkor rezerv státu, což znamená, že nedošlo k nějakému zlepšení státního dluhu či nalezení dlouhodobého řešení. Někteří ekonomové jako Petr Mach nebo Petr Musil označují toto snížení dluhu pouze jako „účetní trik“.

(Musil, 2015)

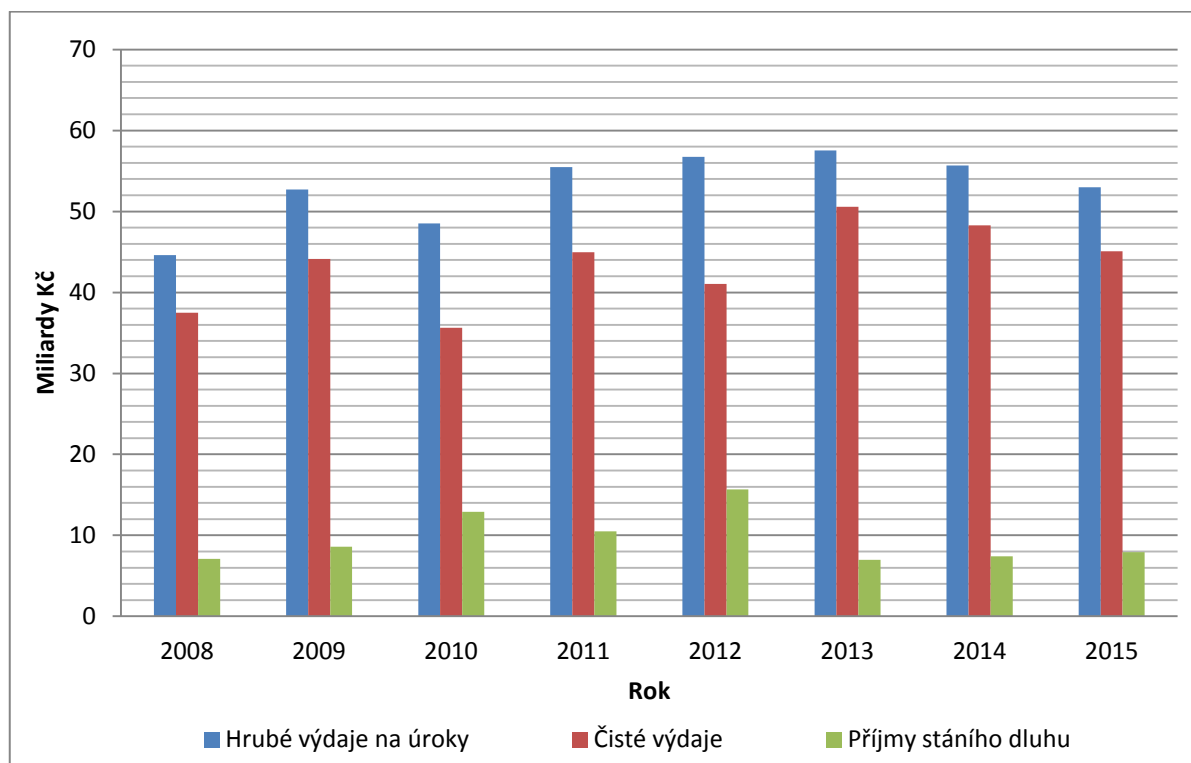
Graf 3: Vývoj státního dluhu za posledních deset let

Zdroj dat: Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013

Graf číslo 4 (Úrokové náklady státního dluhu) znázorňuje vývoj úroků státního dluhu pouze od roku 2008, neboť právě v tomto roce došlo ke změně vykazování hodnot. Nejenže byla do kapitoly výdajů zahrnuta i složka realizovaných kurzových rozdílů, tedy ztrát a zisků, ale od roku 2008 byl vykazovány i čisté a hrubé náklady, jelikož došlo k vykazování příjmů státního dluhu, které plynuly zejména z vývoje úrokových sazeb. Graf ukazuje, že dochází k růstu úroků z dlouhodobého hlediska. Úroky navyšují veřejný dluh. Vznikají z půjčování peněz či emisí státních dluhopisů, což by v případě dosahování vyrovnaného rozpočtu nebyla potřeba.

Graf 4: Úrokové náklady státního dluhu ČR

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013

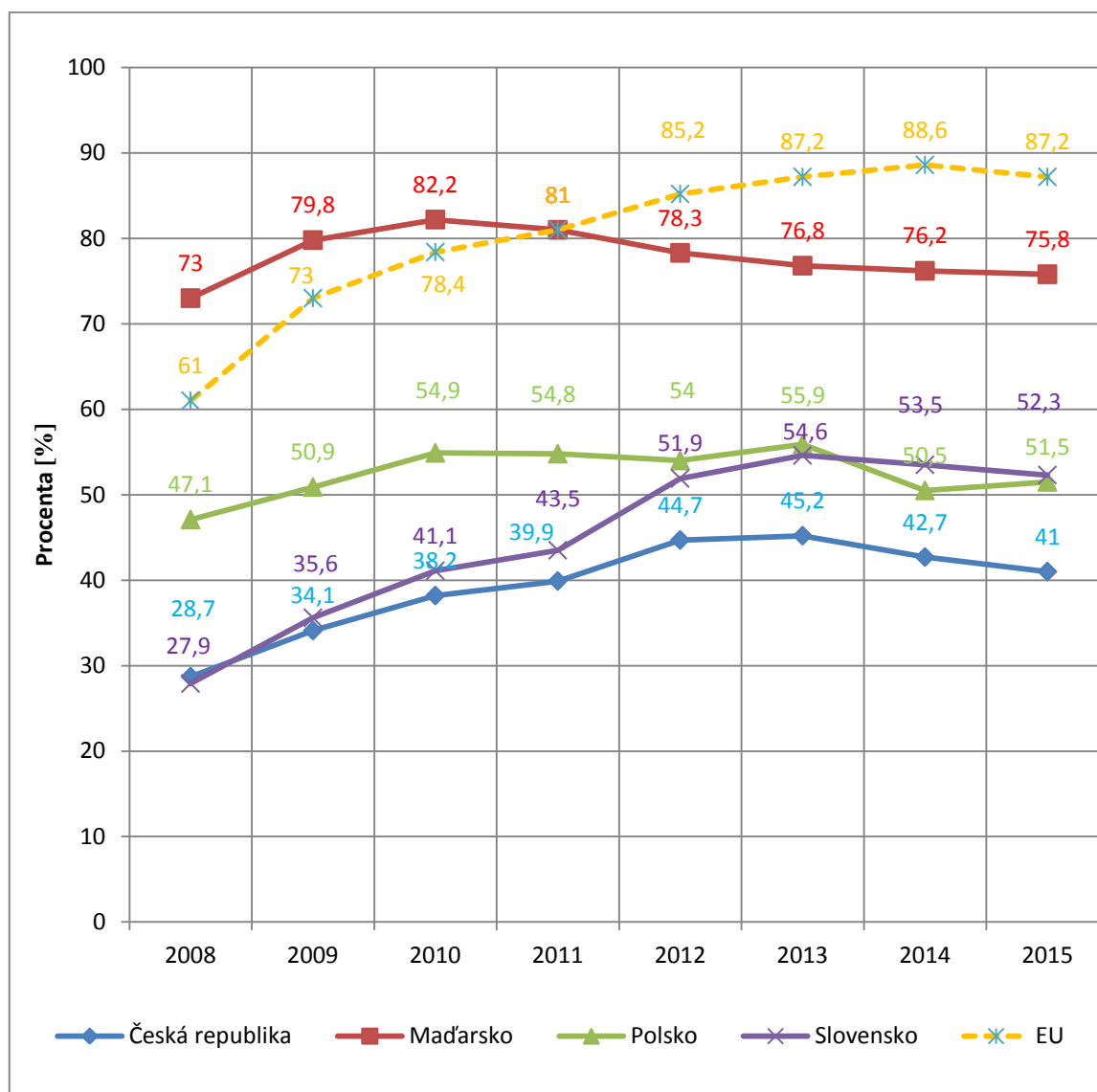
4.2 Srovnání veřejného dluhu

Pro srovnání veřejného dluhu České republiky s jinými státy Evropské unie byly zvoleny státy Visegrádské čtyřky, tedy Slovensko, Maďarsko a Polsko. Tyto státy mají podobné historické zázemí jako vývoj pod vlivem komunistického režimu a přechod k demokratické společnosti po pádu komunistického režimu. Jejich původním společným cílem byla integrace do západní Evropy (Odbor 71, 2007).

Graf číslo 5 (podíl dluhu na HDP – Visegrádská čtyřka) zobrazuje podíl dluhu na HDP jednotlivých států Visegrádské čtyřky od roku 2008, kdy započala hospodářská krize. Na první pohled je patrné, že Maďarsko má nejvyšší podíl dluhu na svém hrubém domácím produktu. Hodnota se pohybuje nad 75 %, i když v posledních pěti letech tento podíl klesá. Ze zemí Visegrádské čtyřky dosahuje nejnižších hodnot právě Česká republika. Před hospodářskou krizí mělo Slovensko lepší výsledky, ale od roku 2009 jeho podíl narůstá a dosahuje vyšších hodnot než Česká republika. Od roku 2013 také Slovensko začíná snižovat svůj podíl dluhu na HDP, stejně jako Česká republika. Polsko vykazovalo vyšší podíl než Česká republika a Slovenská republika již před hospodářskou

krizí, avšak v roce 2014 se dostalo na lepší hodnotu než Slovensko.

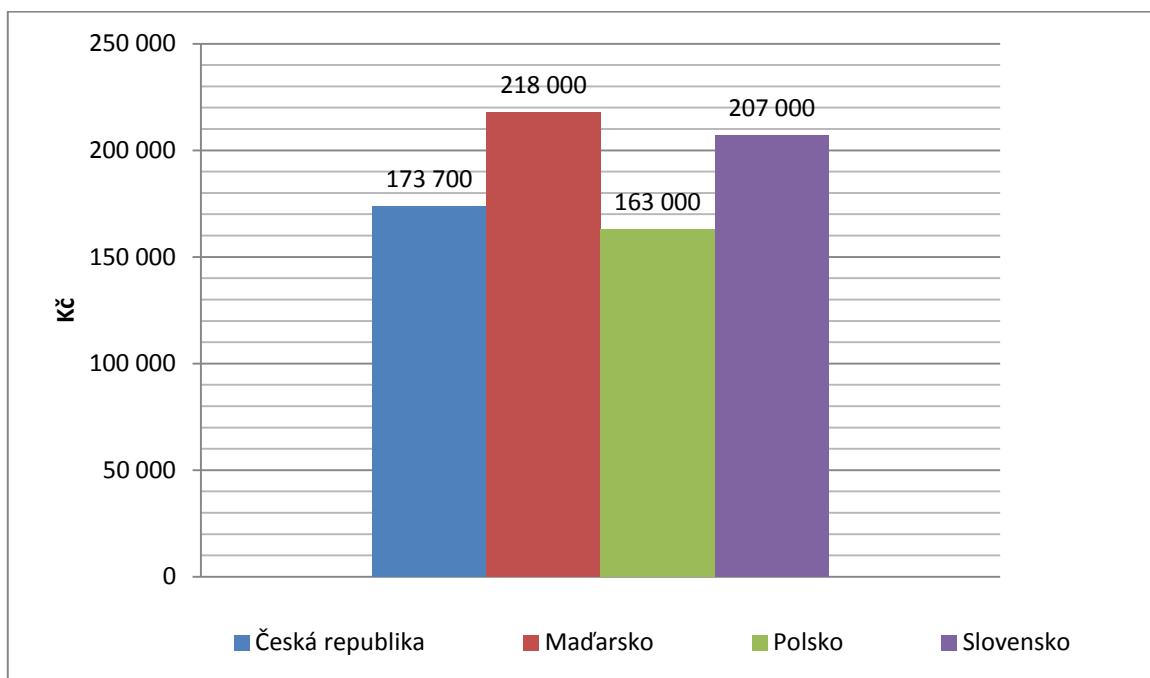
Graf 5: Podíl dluhu na HDP - Visegrádská čtyřka

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Trading Economics, c2016

Pokud bude veřejný dluh rozpočítán na jednoho obyvatele státu, dosáhne jeden stát lepšího poměru oproti podílu dluhu na HDP, a tím je Polsko, které má nejnižší sazbu dluhu na jednoho obyvatele. Maďarsko dosahuje opět nejvyšších hodnot. Hodnoty jsou zobrazeny v grafu níže. Co se týče průměru EU, je částka velmi vysoká, dosahuje hodnoty 66 miliard Kč na obyvatele.

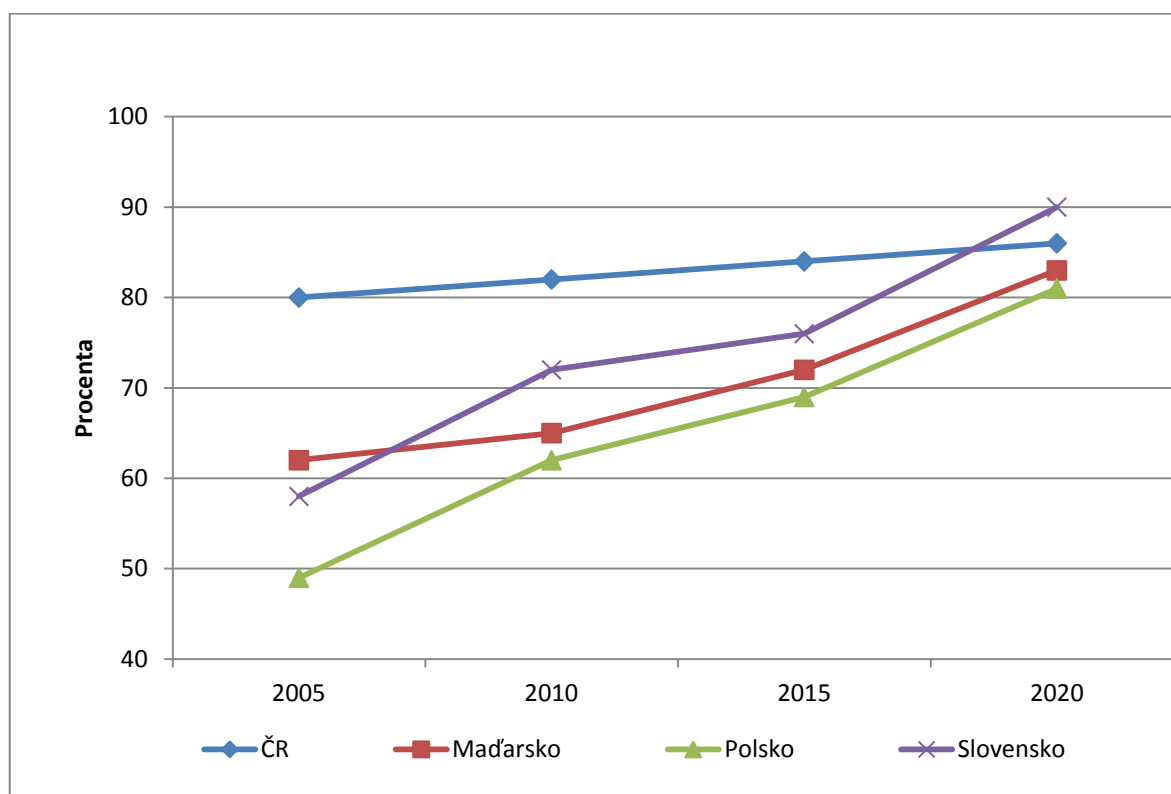
Graf 6: Veřejný dluh na obyvatele - Visegrádská čtyřka

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Eurostat, c1995-2016

A ještě bude uveden na úvod jeden graf k porovnání HDP na obyvatele jednotlivých zemí k průměru Evropské unie a předpokládaný vývoj do budoucna. Graf ukazuje, že prozatím má Česká republika nejlepší postavení, ale v budoucnosti se jí bude Slovensko stále více přibližovat, až možná přejde na vedoucí pozici a celkový náskok České republiky se bude snižovat vůči všem zemím Visegrádské čtyřky.

Graf 7: HDP na obyvatele k průměru EU

Zdroj: Apolen, 2015

4.2.1 Maďarsko

Maďarsko bylo ještě v roce 2009 nejzadluženější zemí východní Evropy. Počátky zadlužení však spadají již do poloviny dvacátého století, kdy se komunistické vedení rozhodlo zachovat klid a to v podobě vysokých sociálních dávek nebo veřejných výdajů za cenu velkého zadlužení v podobě půjček ze zahraničí. Maďarsku byl poskytnut dokonce záchranný balíček v hodnotě přibližně 544 miliard Kč v roce 2008 Mezinárodním měnovým fondem, Evropskou unií a Světovou bankou (Strmiska, 2009). Maďarsko dosahovalo hlubokých deficitů a politici nepřístupovali odpovědně k řešení. Každý volební rok představoval v Maďarsku deficit ve výši 9 % HDP.

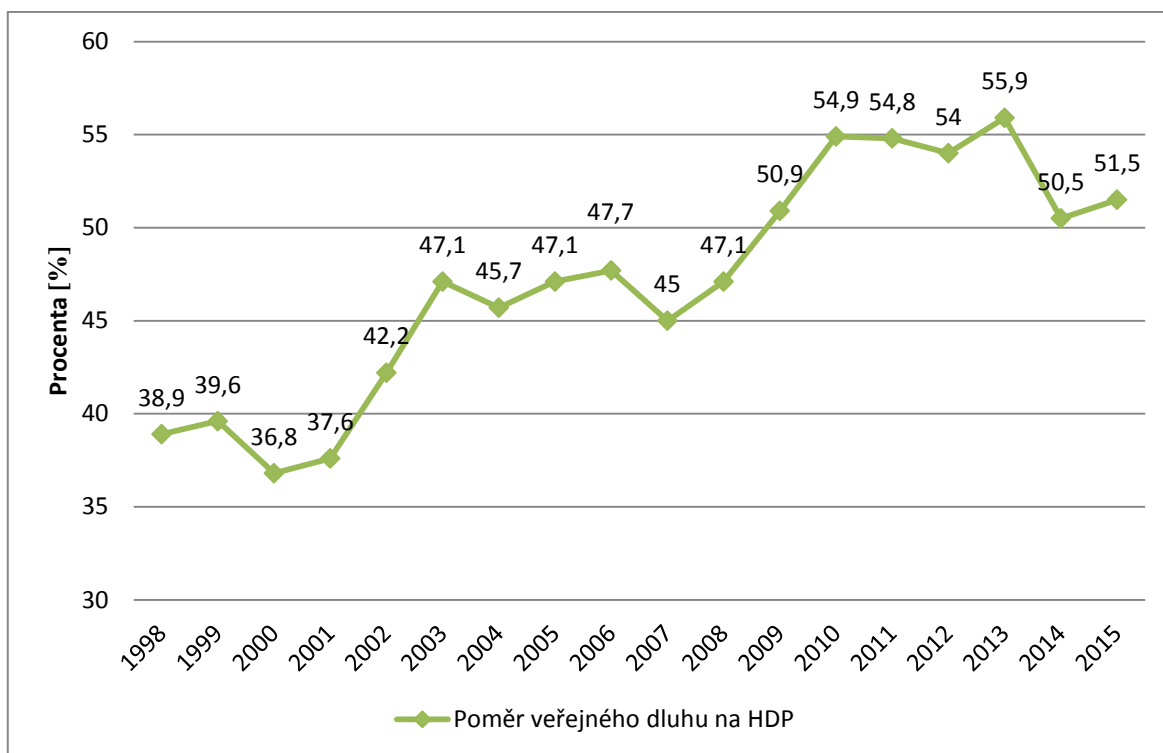
Hlavní problém Maďarska jsou především vysoké úroky, na které si stát půjčuje další prostředky. Roku 2010 se k vedení vlády dostal Viktor Orbán. Ten nebyl spokojen s cizím vlivem Mezinárodního měnového fondu na svou hospodářskou politiku, rozhodl se předčasně splatit úvěr. Maďarsko získává prostředky na hospodaření se svým dluhem například uvalením daní na banky a zestátněním soukromých penzijních fondů, jako v roce 2011, aby tak získali mimořádnou jednorázovou dávku kapitálu. Viktor Orbán označuje

snižování dluhu jako „boj s nepřítelem“ nebo „boj za svobodu“, snahu zajistit Maďarsku suverenitu. Snahy o suverenitu pak mohou být jedním z důvodů nedůvěry investorů, mimo dalších faktorů jako například atypická zdanění (Lambert, 2015).

4.2.2 Polsko

Podle ústavy z roku 1997 se Polsko musí řídit dluhovou brzdou (Adr, 2013), která nepovoluje přijímání půjček nebo poskytování garance a finančních záruk, které by vedly k nárůstu státního dluhu nad hranici tři pětiny HDP. Polsko by tak nemělo přesáhnout hranici 60 % podílu státního dluhu na HDP (Eurostat, c1995-2016). Tato brzda však posloužila spíše pro vytvoření prostoru k navyšování poměru až k hraniční hodnotě. Tuto tendenci lze najít na níže sestrojeném grafu.

Graf 8: Podíl veřejného dluhu na HDP – Polsko

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Eurostat, c1995-2016

Polská ekonomika procházela výraznými změnami v devadesátých letech (zdravotnictví, penzijní systém), zvyšovaly se sociální transfery pro utlumení sociálních nepokojů. Vláda zvyšovala výdaje kryté úvěry. Od roku 2000 se významně snižovala nezaměstnanost, zvýšily se zahraniční investice. Docházelo i ke snižování deficitu zejména díky výraznému ekonomickému nárůstu v roce 2007. Ani v době krize nedošlo k záporným hodnotám

tempa růstu reálného HDP a to pravděpodobně díky zvětšenou domácí poptávkou zapříčiněnou daňovými škrty. Avšak od roku 2008 rostly výdaje vlády celkově. Například rostly výdaje na sociální opatření kvůli nízké zaměstnanosti, nebo snížením daňového zatížení docházelo také ke snížení příjmů rozpočtu (Analyses and forecasting department).

Polsko si v době krize zvolilo cestu zejména veřejných investic, aby podpořilo růst HDP a to za cenu většího deficitu, který dosáhl i 10 % HDP, čímž si zvýšilo svůj dluh, avšak je důležité doplnit, že se z krize dostalo nejrychleji ze zemí Visegrádské čtyřky. (Procházka, 2015)

V roce 2014 snížili svůj podíl dluhu na HDP až k hranici 50 %. Bylo toho dosaženo díky změně důchodového systému, kdy došlo k transferu dluhopisů od soukromých společností státu. Stát tak vzal penzijním fondům dluhopisy, které držely, čímž si sníží státní dluh a fondy tak přišly i o polovinu majetku, který spravovaly. Celková hodnota těchto držených dluhopisů se pohybovala okolo hodnoty 726 miliard Kč (Wasilewski a Sobczyk, 2014). Účastníkům penzijního spoření bylo slíbeno přičtení naspořených prostředků k důchodu v budoucnu. (Adr, 2013)

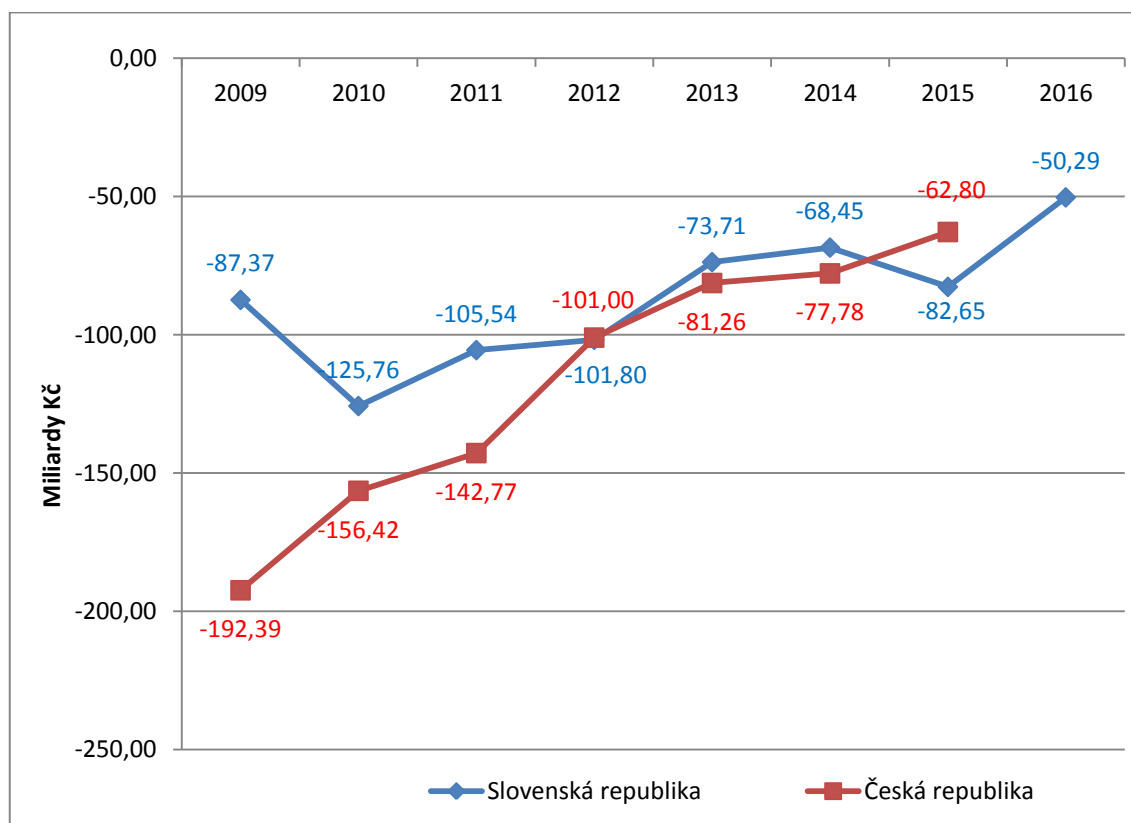
4.2.3 Slovensko

Slovensko zaznamenalo výrazný nárůst svého dluhu v roce 2012 a to o 8 %. Tendence růstu započala finanční krizí roku 2008, a právě na Slovensku byla velmi dynamická. Zatímco roku 2008 ještě dluh klesal, od roku 2009 se zvětšoval poměrně vysokým tempem, až dosáhl nebezpečné hranice 50 %. Velkou část dluhu Slovenské republiky tvoří úroky a počátky lze nalézt, jako u České republiky, po rozpadu federativní republiky, kdy docházelo také k převzetí rizikových státních záruk na bankovní úvěry. Později musel být aktivován zákon o rozpočtové odpovědnosti, kdy ministr financí předložil návrh na snížení dluhu. Po překročení hranice 55 % výkonu ekonomiky došlo k vázání části rozpočtových výdajů, konkrétně tří procent, omezení výdajů na samosprávu a ponížení výdajů státního rozpočtu o náklady určené na uhrazování státního dluhu. K nutnosti sestavit vyrovnaný rozpočet nedošlo, jelikož poměr nepřekročil 57 %. A v roce 2015 již Slovensko snížilo poměr svého dluhu k výkonu ekonomiky, za dosažení deficitu pod 3 % HDP. (Rada pre rozpočtovú zodpovednosť, c2012-2016)

Graf číslo 9 (saldo státního rozpočtu SR a ČR) znázorňuje, že deficit státního rozpočtu Slovenské republiky se od roku 2011 zlepšuje, ve smyslu každoročního snižování

s výjimkou roku 2015. V porovnání k České republice mívá výrazně menší deficit, avšak tempo zlepšování u České republiky je rychlejší. V loňském roce dosáhla Česká republika dokonce nižšího deficitu než Slovenská republika, tedy lepší rozdíl mezi příjmy a výdaji státního rozpočtu.

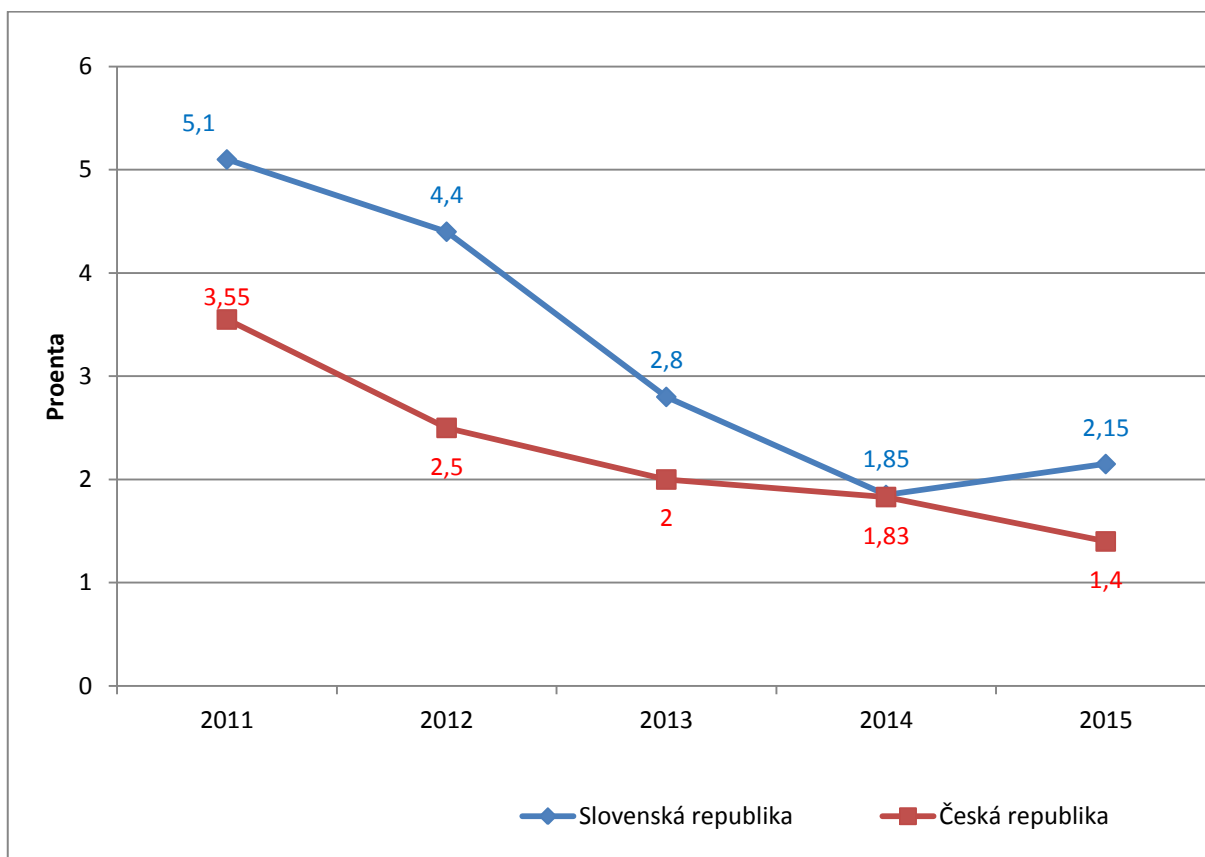
Graf 9: Saldo státního rozpočtu SR a ČR

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Rozpočet.sk, c2011, Ministersvo financií Slovenskej republiky, c2012 a Monitor, c2016

Další graf, číslo 10, porovná váhu těchto deficitů, tedy poměrem k HDP dané země. Zde už vidíme, že Česká republika dosahuje lepších výsledků. Má sice větší rozdíl mezi příjmy a výdaji, ale poměrem k HDP země, je hodnota deficitu menší.

Graf 10: Podíl deficitu státního rozpočtu na HDP - SR, ČR

Zdroj: sestrojeno na základě dat z předchozích grafů a EuroEkonom, c2004-2016

Slovensko má opatření proti vysokému dluhu právě prostřednictvím dluhové brzdy, která byla zavedena roku 2012. Na grafu číslo 9 lze sledovat zlepšující se trend v hodnotách deficitu rozpočtu Slovenska, zejména od roku 2012. Poslední rok však došlo k tomu, že Česká republika, která měla dlouhodobě větší deficit, dosáhla menšího deficit rozpočtu než Slovenská. Hodnota pro rok 2016 u Slovenské republiky je pak schválený deficit vládou.

Hraniční hodnoty u slovenské dluhové brzdy jsou 50 % (povinnost písemného zdůvodnění dluhu a návrh na snížení), 53 % (návrh na snížení dluhu a snížení platů členům vlády na úroveň předcházejícího roku), 55 % (vážou se 3 % výdajů rozpočtu, nenavýší se výdaje meziročně), 57% (musí být sestaven vyrovnaný nebo přebytkový rozpočet) a 60 % (navíc vláda žádá o vyslovení důvěry). Počítá se také s tím, že v budoucnu bude horní hranice 60 % klesat každým rokem o 1 % HDP až k hranici 50 %. (Rada pro rozpočtovou zodpovědnost, c2012-2016)

4.2.4 Shrnutí

Všechny státy Visegrádské čtyřky zatěžuje veřejný dluh. Situace se zhoršila nástupem hospodářské krize v roce 2008. Velkým problémem ve financování veřejného dluhu jsou jeho úroky, které každoročně narůstají. Nejvyšší podíl dluhu na HDP má Maďarsko, a to i na obyvatele, kde přesahuje hranici 70 % HDP, avšak od roku 2012 se tento podíl snižuje a dostal se i pod průměr Evropské unie, přestože ještě roku 2009 bylo nejzadluženější zemí východní Evropy. Zde byl dluh výrazně ovlivněn vysokými výdaji na sociální dávky, což je typický jev sociálních států, silně se s tímto problémem potýká také Polsko. Na uhrazení části dluhu byla v Maďarsku použita jednorázová kapitálová dávka zestátněním soukromých penzijních fondů podobně jako v Polsku. Polsko má zavedenou dluhovou brzdu, stejně tak Slovensko. Polsko má hraniční hodnotu 60 % HDP, Slovensko má zavedena opatření již od hranice 50 % HDP. V Polsku však stanovená hranice 60 % spíše posloužila jako demotivující, tedy že nebyl dluh dostatečně zodpovědně řešen, dokud se nezačal nebezpečně blížit vytyčené hranici, a pak se přistoupilo k odebrání dluhopisů soukromým penzijním fondům, které měly patřit obyvatelům. Slovenský dluh má podobné kořeny jako ten český, a to v převzetí dluhu po rozpadu federativní republiky a také převzetí rizikových záruk na bankovní úvěry. Česká republika si v poměru dluhu k HDP prozatím vede nejlépe, má i nejlepší podíl HDP na obyvatele, avšak předpokládá se, že pokud nezačne s radikálnějšími reformami, nevydrží mu nejlepší pozice dlouho. Vedoucí pozice nesmí vést k tomu, že bude řešení bráno jako nepřilíš potřebné, jako například dluhová brzda 60 % HDP, která se začne řešit, až když se k ní skutečná úroveň blíží. Srovnání ukazatele úrovně podílu veřejného dluhu k HDP pak ukazuje příloha 1, kde jsou všechny státy Evropské unie.

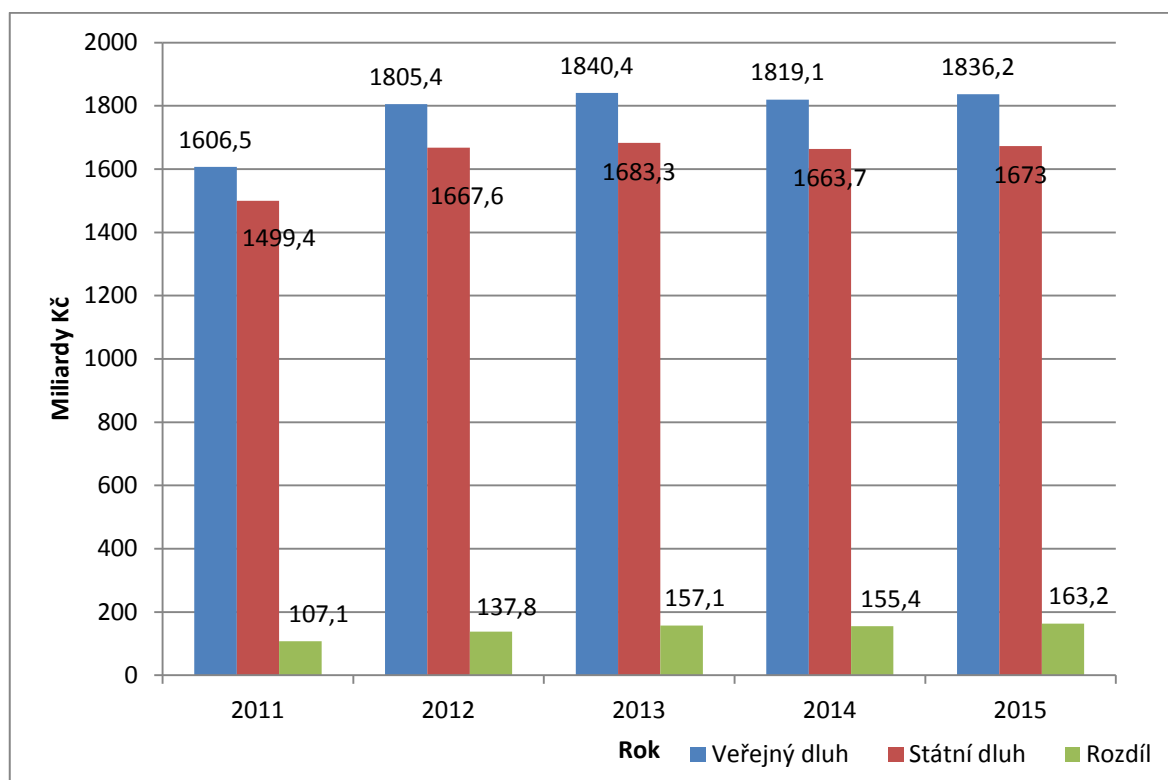
4.3 Návrh zlepšení veřejného dluhu

V teoretické části byly popsány možné způsoby řešení veřejného dluhu a nyní budou dány do konkrétního kontextu, a to veřejného dluhu České republiky. Cílem práce je i možný návrh řešení. Dluh je potřeba řešit přestože nepatří mezi ty nejvyšší v EU. Důvodem je jeho každoroční nárůst a to zejména o úroky.

Zaměření řešení je zejména na státní dluh, neboť tvoří největší podstatnou část veřejného dluhu (zadlužení územně samosprávných celků v roce 2014 tvořilo pouze okolo 6,5 % celkového veřejného dluhu, jak vyplývá z následujících grafů). Jde tedy o řešení počínající snižováním právě státního dluhu. Graf 11, uvedený níže, ukazuje poměr státního dluhu a

veřejného dluhu.

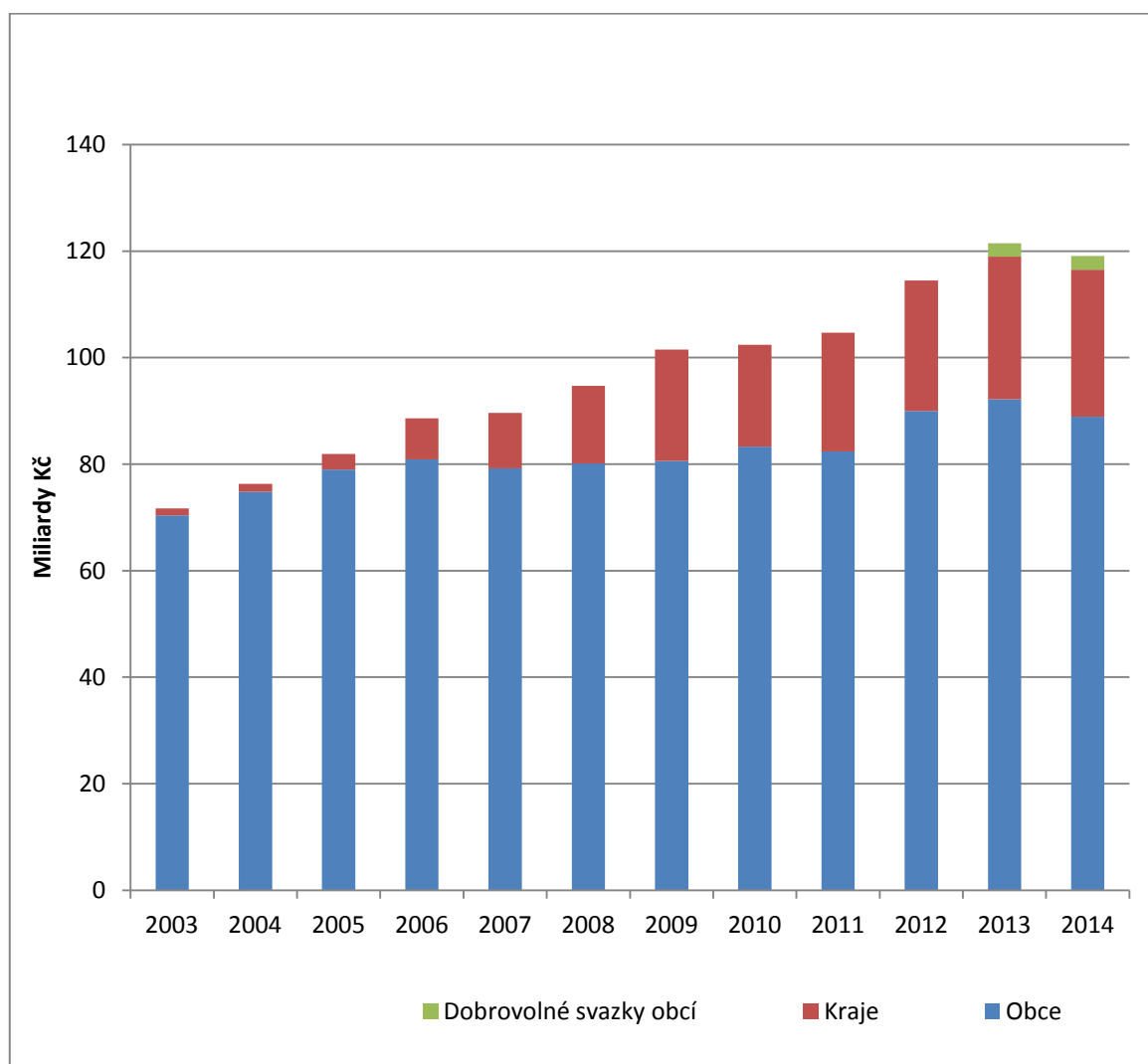
Graf 11: Poměr veřejného a státního dluhu

Zdroj: sestrojeno na základě dat z ČSÚ, 2015

Další graf ukazuje vývoj zadluženosti územně samosprávných celků, jejichž výsledky hospodaření se také podílejí na veřejném dluhu. Objem zadluženosti obcí tvoří úvěry od peněžních ústavů (tvoří největší podíl), emitované komunální dluhopisy a přijaté návratné finanční výpomoci a ostatní dluhy. V období sestrojování této práce nebyla dostupná data pro rok 2015, proto jsou uvedeny údaje do roku 2014. Přijaté úvěry souvisí ve většině případů s rekonstrukcí, výstavou, rozšiřováním, spolufinancování z fondů EU. Jsou přijímány zejména od České spořitelny, Komerční banky nebo i Evropské investiční banky. Co se týče počtu obcí, které jsou zadluženy, je to přibližně polovina a tento podíl zůstává víceméně stabilní v horizontu několika posledních let. Z celkové zadluženosti obcí pak tvoří čtyři města – Praha, Brno, Ostrava a Plzeň – 51 % procent dluhu. Praha dokonce 37,7 %. Regionální rady regionů soudržnosti své zadlužení z titulu krátkodobých úvěrů, jež dosahoval výše 33,8 miliónů korun, ke konci roku 2014 měly uhrazen v plné výši. Údaje pro dobrovolné svazky obcí byly dostupné pouze od roku 2013.

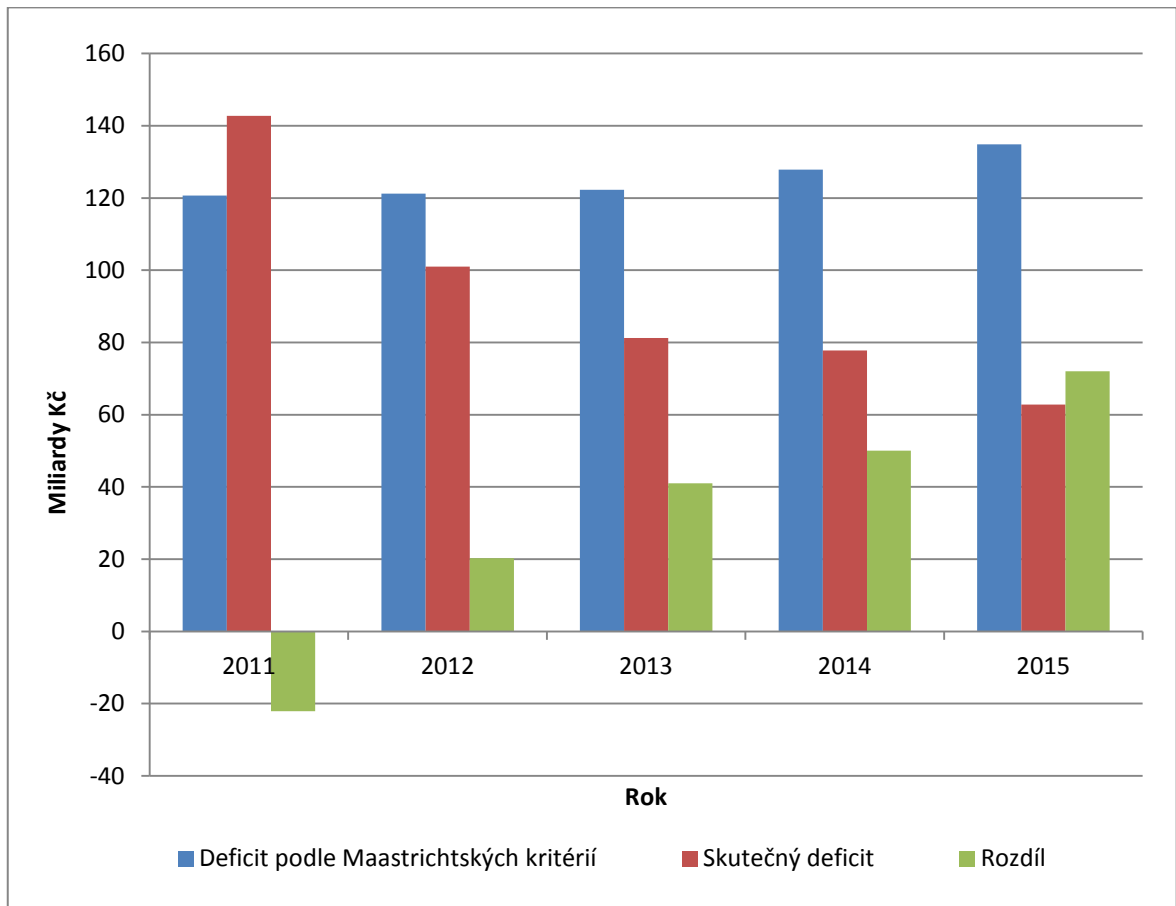
Graf 12: Dluh územně samosprávných celků

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Ministerstva financí České republiky, c2005-2013

Dá se předpokládat, že neochota politiků státní dluh řešit bude v průběhu času narůstat, neboť se bude dluh zvyšovat a řešení bude stále obtížnější a dlouhodobější. V politice se hovoří spíše pouze o maastrichtském kritériu, tedy o podmínce, že deficit nesmí překročit hranici 3 % HDP, pod nebezpečím zaplacení pokuty (Česká národní banka, c2003-2016), což se však jeví jako nedostatečně motivující kritérium. Například v roce 2015 by tak směl deficit dosáhnout hodnoty 134,85 miliard korun, zatímco ve skutečnosti byl 62,804 miliard korun. Další graf ukazuje, že Maastrichtské kritérium by nemělo být to jediné, kterým se řídit.

Graf 13: Porovnání skutečného deficitu a deficitu povoleného Maastrichtskými kritérii

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Žurovec, 2016 a OECD, c2016

Základním úkolem, pro zlepšení stavu veřejného dluhu České republiky, je dosažení vyrovnaného rozpočtu, tedy stavu, kdy nebude vznikat deficit a dluh se nebude každým rokem navyšovat právě o schodek státního rozpočtu. Ideální by bylo samozřejmě dosažení přebytkového rozpočtu, což je však ještě složitější úkol.

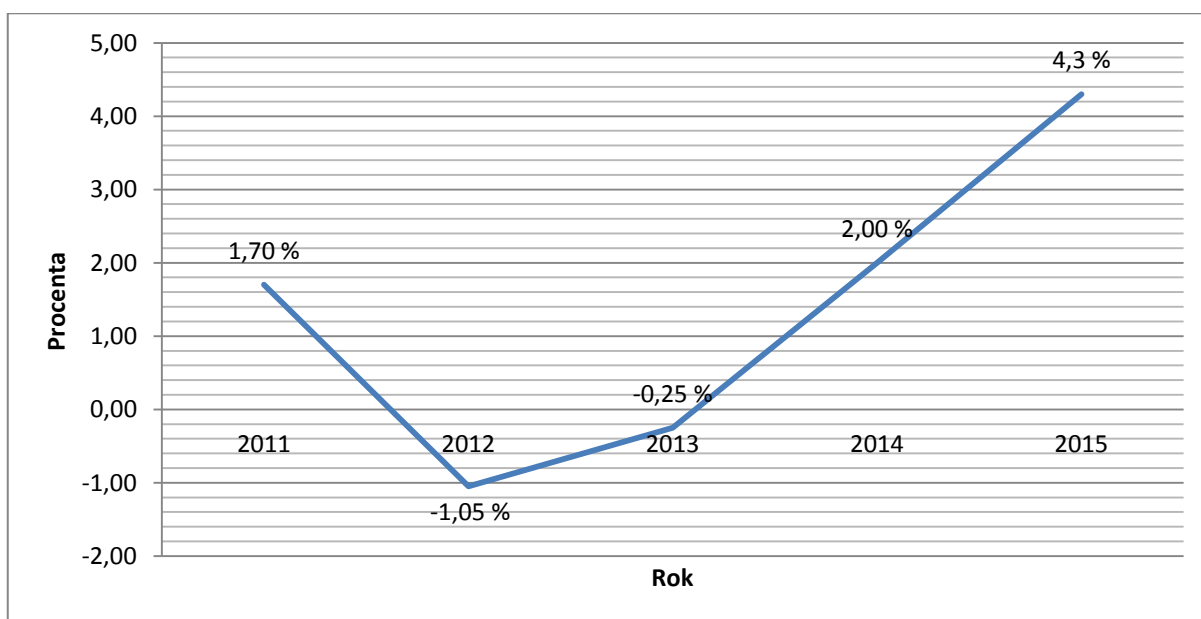
4.3.1 Pasivní řešení

Pravděpodobně nejreálnějším způsobem pasivního řešení je možnost, kdy dochází k růstu HDP. V teoretické části už bylo uvedeno, že inflace, jako jeden z pasivních možností řešení snížením reálné hodnoty dluhu, má v České republice zhoršenou pozici a to z důvodu, že ji vláda nemůže přímo ovlivnit, jelikož Česká národní banka je nezávislá.

V České republice dochází k meziročnímu růstu HDP. Za minulý rok, vzrostlo o 4,3 %. (KurzyCz, c2000-2016) Následný graf číslo 14 ukazuje meziroční nárůst HDP v České

republiky za posledních pět let. Na grafu je patrné, že v roce 2015 nastal velmi citelný nárůst HDP i tempa jeho růstu, meziroční nárůst vykázal hodnotu 4,3 %, což je nejméně výraznější nárůst od roku 2007, před nástupem krize. Podle ČTK (Investičníweb, c2016) stojí za tímto výrazným růstem zvýšená investiční aktivita a spotřeba domácností. Růst se zpomalil až v posledním čtvrtletí roku, na kterém se podílelo odstavení bloků v jaderné elektrárně Dukovany nebo požár v chemičce Unipetrolu u Litvínova. Přestože odborníci předpokládají, že v roce 2016 už růst zvolní, nepředpokládá se, že by došlo k poklesu nárůstu, jako v roce 2012 nebo 2013.

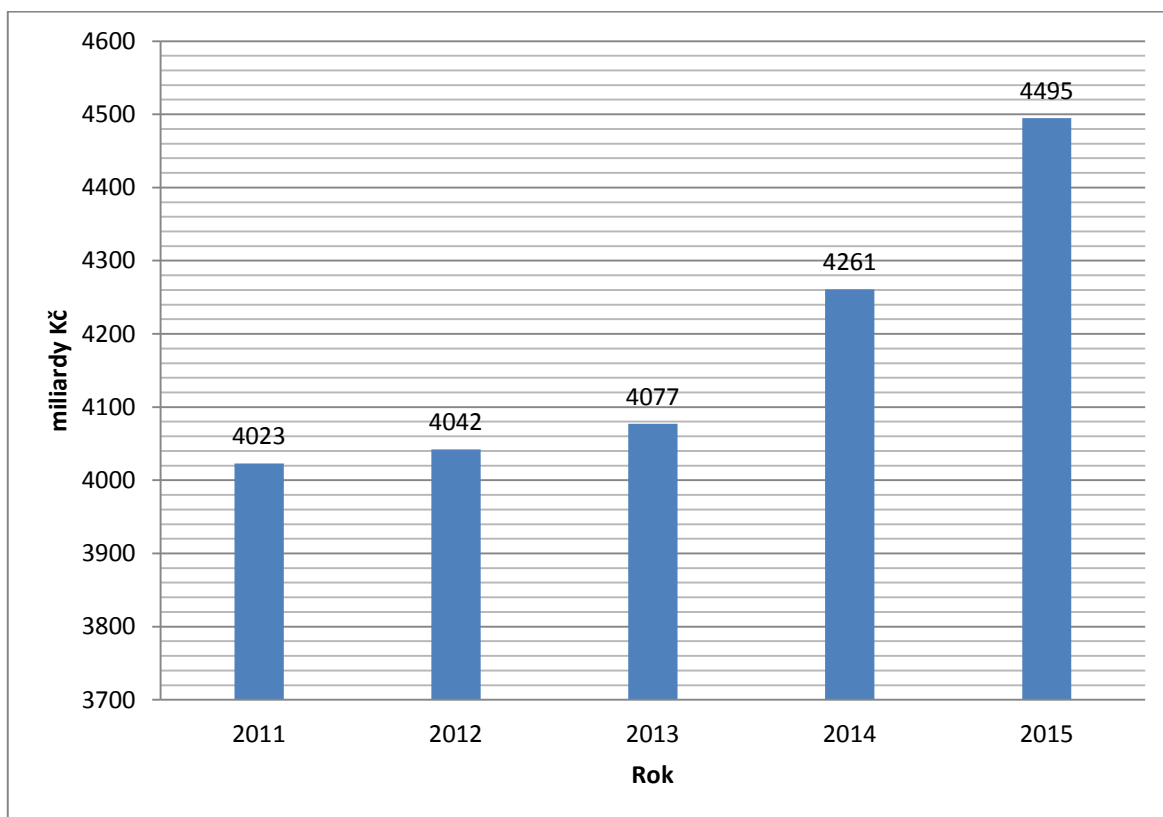
Graf 14: Meziroční nárůst HDP v letech 2011-2015

Zdroj: sestrojeno na základě dat The World Bank, c2016

Graf číslo patnáct pak ukazuje hodnotu HDP v českých korunách, kde může být rozpoznán nárůst HDP. V roce 2015 dosáhla úroveň HDP částky 4495 miliard korun. Česká republika se tak v loňském roce zařadila k zemím s nejrychleji rostoucím ekonomikám světa. Pro srovnání je uvedeno tempo růstu Číny se 7 %, a Indonésie se 4,7 %. Hranici tři procent překročily pak v Evropě pouze státy: Polsko, Irsko, Španělsko a Slovenská republika (OECD, c2016).

Graf 15: Úroveň HDP v ČR v letech 2011-2015

Zdroj: sestrojeno na základě dat Ministerstva financí České republiky, c2005-2013

Růst HDP je klíčový pro snižování dluhu, ale efektivní může být pouze v případě, pokud tento růst bude udržitelný v dlouhodobém výhledu. Ani fakt, že v roce 2015 došlo k poklesu poměru dluhu sektoru vládních institucí k HDP meziročně z 43,29 % na 41,42 %, neznamená, že se bude dluh už jen pozitivně vyvíjet. Podle několika odborníků (Roklen, 2016), jde pouze o souběh několika pozitivních faktorů. Došlo tedy k výhodnému růstu ekonomiky (pasivní řešení), ale také rozpuštění rezervních prostředků, což je podle ekonoma Roklena Lukáše Kovandy tou hlavní příčinou, která už se nemůže v budoucnu nějak výrazně opakovat a může dluh pouze odsunovat do budoucna. Jak již bylo dříve zmíněno, neočekává se, že v roce 2016 se bude opakovat tak zdárný růst ekonomiky, proto je potřeba užití i nějakého aktivního řešení, zvláště z dlouhodobého hlediska, přestože v poměru k průměru eurozóny, který má hodnotu 94,5 % (Trading Economics, c2016), se zdá dluh České republiky jako bezproblémový.

4.3.2 Aktivní řešení

Pokud by Česká republika měla dosahovat dlouhodobě vyrovnaných rozpočtů, není možné spoléhat na řešení pouze pasivním způsobem. Aktivním způsobem by zde byl myšlen cíl dosahování přebytkového rozpočtu. Návrhem je sestavování vyrovnaného rozpočtu, jak je tomu u územně samosprávných celků. Obce hospodaří s plánovaným vyrovnaným rozpočtem každoročně (za obvyklých podmínek) a případné deficity uhradí z přebytků let předchozích. Pokud by byl převeden stejný systém i na samotný státní rozpočet, nedocházelo by k nárůstu dluhu v důsledku růstu deficitu státního rozpočtu. Argumentem může být, že vést státní rozpočet je záležitostí složitější, avšak v praxi jde nalézt i příklady toho, že tento systém fungovat může. Jako příklad poslouží Švýcarsko.

4.3.2.1 Švýcarské rozpočtové opatření

Ve Švýcarsku existují v ústavě zakotvená pravidla pro každoroční sestavování státního rozpočtu. K jejich aplikaci v praxi došlo až v roce 2003, ale díky nim byl snížen růst veřejných výdajů z průměru 4,3 % na 2,6 %. Hovoří o nich článek 126, celkem pět odstavců:

1. Konfederace bude udržovat své příjmy a výdaje v průběhu času v rovnováze.
2. Strop pro celkové výdaje, který má být schválen v rozpočtu, vychází z očekávaných příjmů, po zvážení současné ekonomické situace.
3. Strop smí být adekvátně navýšen (ve smyslu odstavce 2), v případě výjimečných finančních požadavků. O tomto kroku musí rozhodnout absolutní většina všech hlasů.
4. V případě, že celkové výdaje rozpočtu překročí hranici stropu (ve smyslu odstavce 2 anebo 3), musí být v následujících letech podniknuty kompenzace v podobě úspor.
5. Detaily jsou řízeny zákonem.

(Federal Constitution of the Swiss Confederation, c2016)

Švýcarská vláda tedy hospodaří s rozpočtem upraveným o tyto pravidla. Výdaje jejich rozpočtu tedy musí přímo podle zákona respektovat příjmy a zejména jejich vývoj. Strop

výdajů se řídí následujícím vzorcem:

$$Výdaje = Příjmy * K \quad (1.3)$$

$$Kde K = \frac{Z}{Y} \quad (1.4)$$

$$Z = trend HDP$$

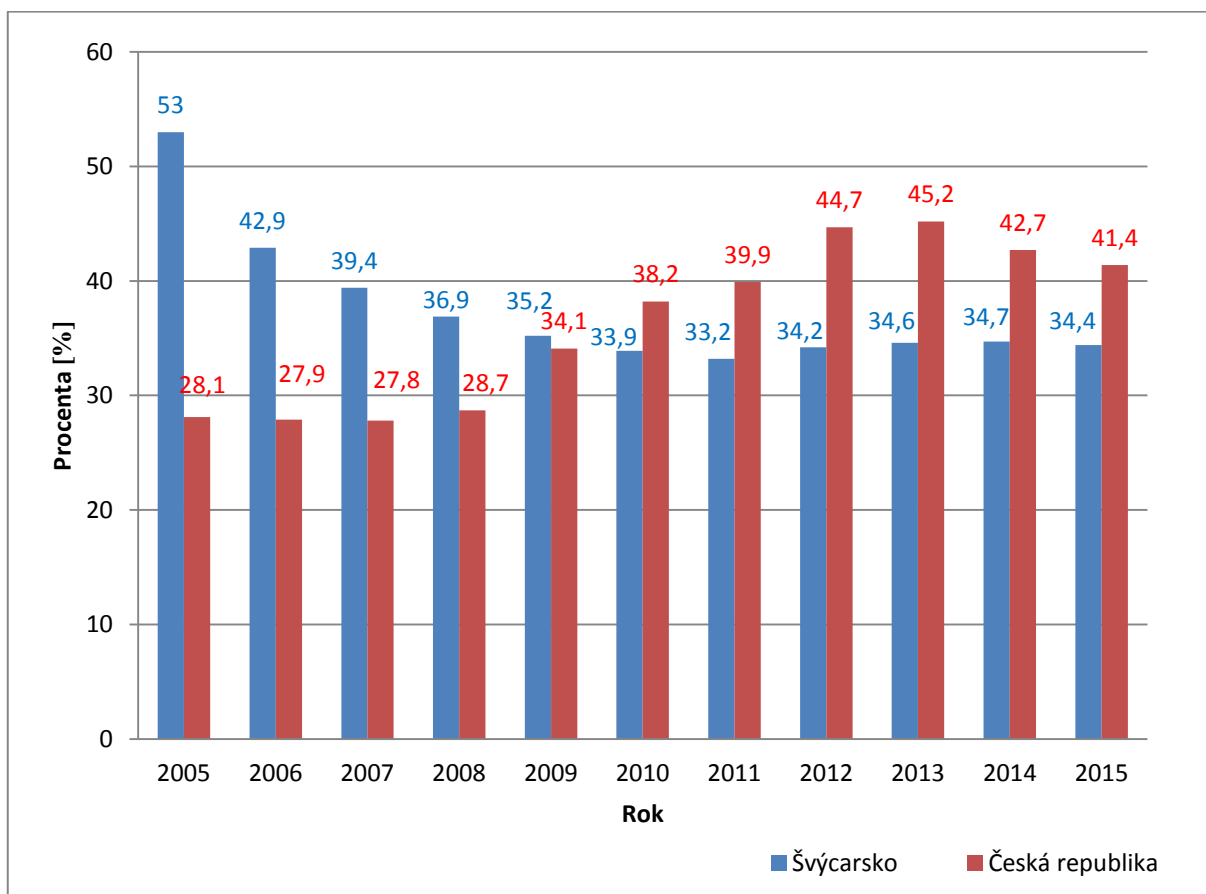
$$Y = aktuální hodnota HDP$$

Z je tedy trend hrubého domácího produktu, který má složitější výpočet, a Y je aktuální hodnota hrubého domácího produktu. Důležitá je hodnota koeficientu K. Pokud je větší než 1, je ekonomika pod potenciálem a mohou být schváleny větší výdaje než příjmy. A poté opačná situace, pokud je koeficient K menší než 1, sestavuje se zejména přebytkový rozpočet. (Kohout, 2013)

Navíc vláda sčítá každoroční schodky rozpočtu, pokud vzniknou, a v případě, že deficit překročí šest procent výdajů, tento přebytek musí být vyřešen do tří následujících rozpočtů prostřednictvím snížení stropu výdajů. Není ovšem dáno, že rozpočet musí být každoročně vyrovnaný, může být schvalován i s deficitem, jak bylo vysvětleno výše. Navíc však není určena maximální hodnota deficitu. Existují takové oblasti výdajů, na které není aplikována tato „dluhová brzda“. Mezi ně patří zejména zdravotní výdaje a výdaje spojené s pojištěním v nezaměstnanosti. (Kohout, 2013) Pro srovnání podle dat z Ministerstva financí České republiky (Žurovec, 2016) měla Česká republika v roce 2015 celkové výdaje v hodnotě 1 297,3 miliardy Kč a schodek hospodaření 62,8 miliard korun, což znamená, že podíl deficitu na výdajích tvořil 4,8 %.

Pro srovnání byly sestaven společný graf na porovnání poměru státního dluhu k HDP Švýcarska a České republiky, na základě dat získaných z webového portálu Trading Economies (c2016). Tento graf byl sestaven zejména proto, aby vynikla stabilita vládního dluhu Švýcarska v posledních letech. Celkově hodnota státního dluhu Švýcarska poklesla z 53 % na 34,4 % HDP.

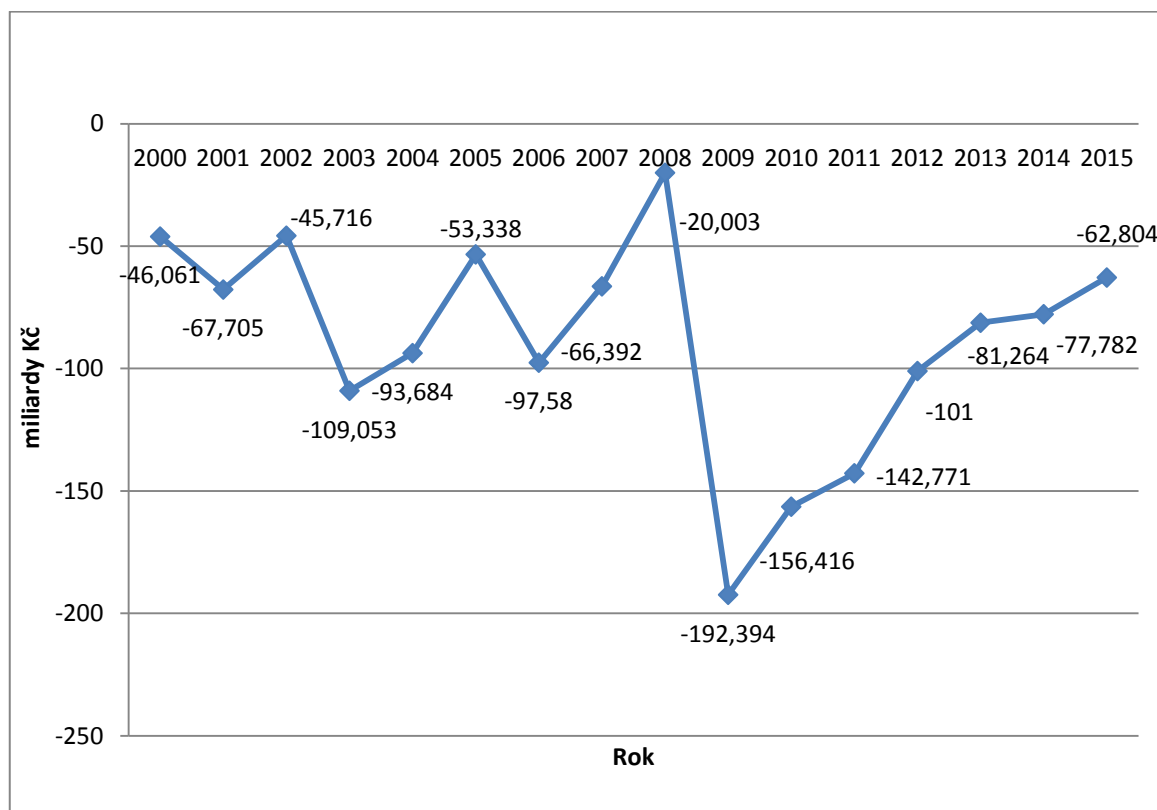
Graf 16: Poměr českého a švýcarského vládního dluhu k jejich HDP

Zdroj: sestrojeno na základě dat Trading Economies, c2016

Zatímco dluh Švýcarska vzhledem k HDP se postupem času snižoval a stabilizoval, z maxima 53 % na 33,2 % HDP, dluh České republiky začínal na nižších hodnotách, ale postupně narůstal a to z hodnoty 27,8 % HDP (minima za sledované období) až na 45,2 % HDP (maximum sledovaného období), i když od roku 2014 už poměr klesá. Dalo by se předpokládat, že zavedením podobných opatření i v České republice, by mohlo vést také ke stabilizaci dluhu a snad i k jeho snižování, bylo-li by dosahováno přebytkových rozpočtů. Stát by nepotřeboval dodatečné prostředky, které si nyní obstarává zejména formou půjček nebo emisí dluhopisů, a tím by nevznikaly náklady na uhrazování úroků. Samozřejmě by se jednalo o dlouhodobý výhled. Následující graf, číslo 17, ukazuje vývoj salda státního rozpočtu v České republice. Graf ukazuje, že vývoj v posledních letech je pozitivní a saldo se snižuje, avšak pokud se podíváme na hodnoty před rokem 2008, pak se prozatím dostáváme pouze na dřívější hodnoty.

Graf 17: Vývoj salda státního rozpočtu ČR 2006-2015

Zdroj: sestrojeno na základě dat získaných z Žurovec, 2016

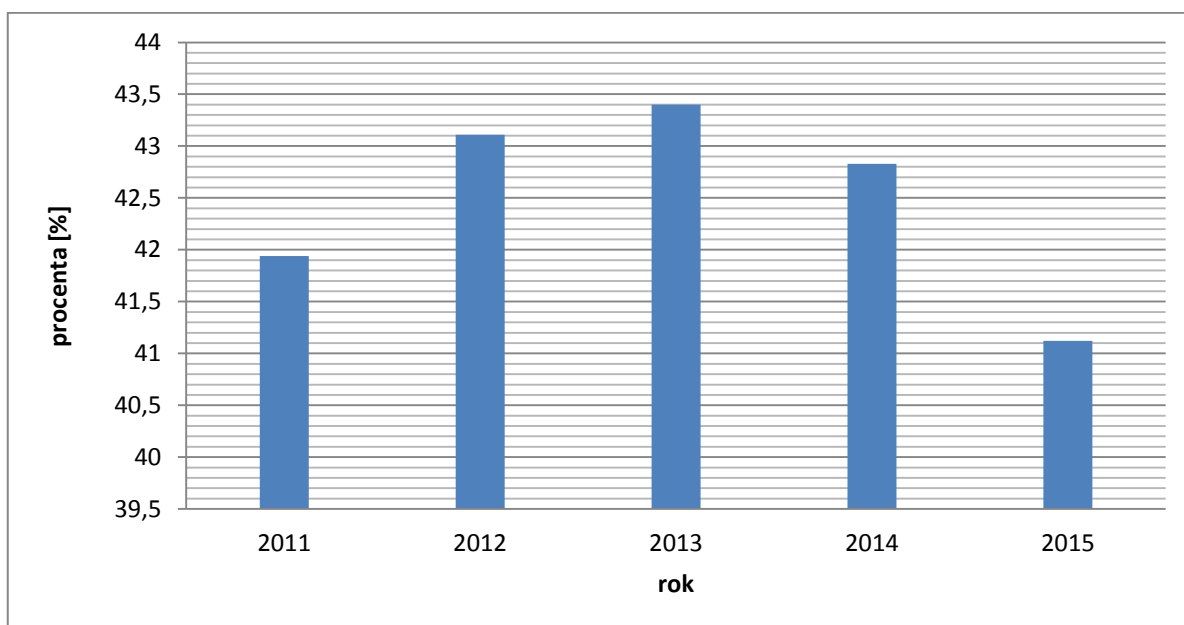
Sestavení vyrovnaného rozpočtu či přebytkového rozpočtu je však záležitost, která musí být podmíněna zvýšením příjmů nebo snížením výdajů, anebo jejich kombinací. Otázkou pak zůstává, kde vzít dodatečné finanční prostředky. Zda se vydat cestou restrikcí, zvýšením daní, zavedením progresivního zdanění...Většina těchto opatření bývá velice těžko přijímána veřejností, jelikož se jedná o nepopulární řešení.

4.3.2.2 Změna důchodového systému

V České republice tvoří největší část výdajů kapitola Sociální věci a politika zaměstnanosti, v ní pak složka dávky a podpora v sociálním zabezpečení (v roce 2014 tvořila tato kapitola téměř 33% celkových výdajů státního rozpočtu, jelikož výše těchto výdajů byla 399 506 miliónů a celkové výdaje státního rozpočtu byly 1 211 608 miliónů). Dávky důchodového pojištění dominovaly této kapitole, když tvořily kolem 90 % výdajů na dávky a podpory v sociálním zabezpečení, zbylá procenta pak tvořily z větší části dávky nemocenského pojištění a menší část ostatní dávky povahy sociálního zabezpečení, kam se řadí jinak nespecifikované dávky, jako například dávky občanům postižených živelnými pohromami. (Monitor) Tyto výdaje na důchodové pojištění jsou charakteristické tím, že

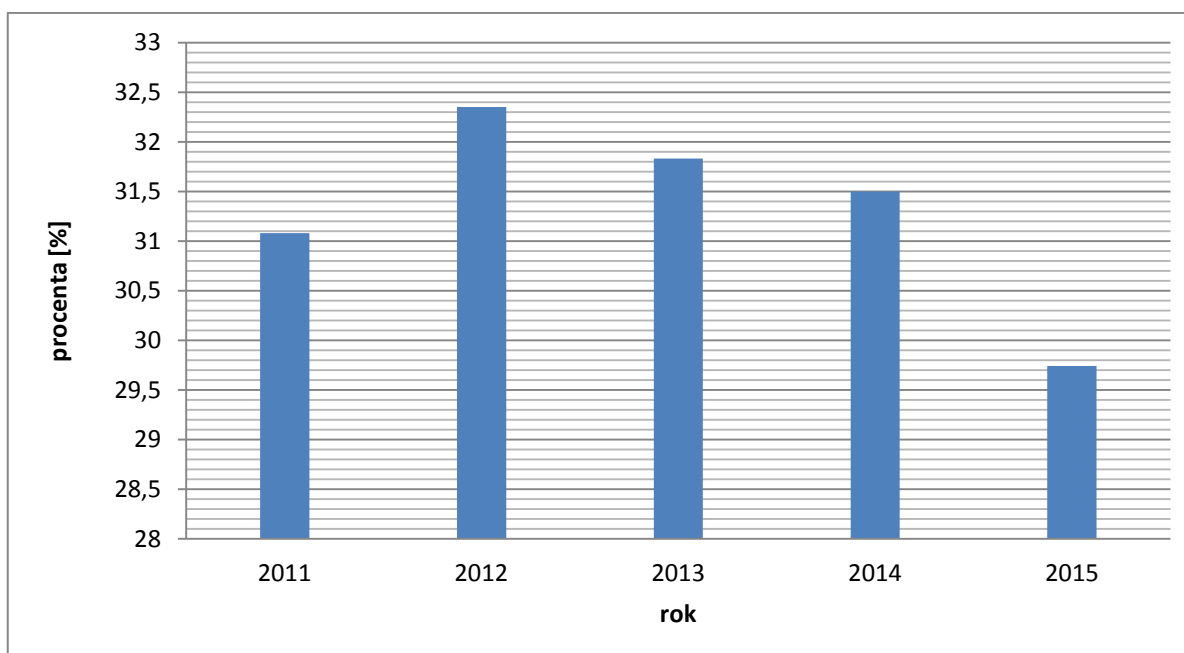
nominálně narůstají, postupem času však roste i jejich podíl na celkových výdajích státního rozpočtu. Jejich vztah k celkovým výdajům státního rozpočtu znázorňuje graf 19.

Graf 18: Podíl výdajů sociálních věcí a politiky zaměstnanosti k celkovým výdajům 2011-2015

Zdroj: sestrojeno na základě dat z Monitoru, c2016

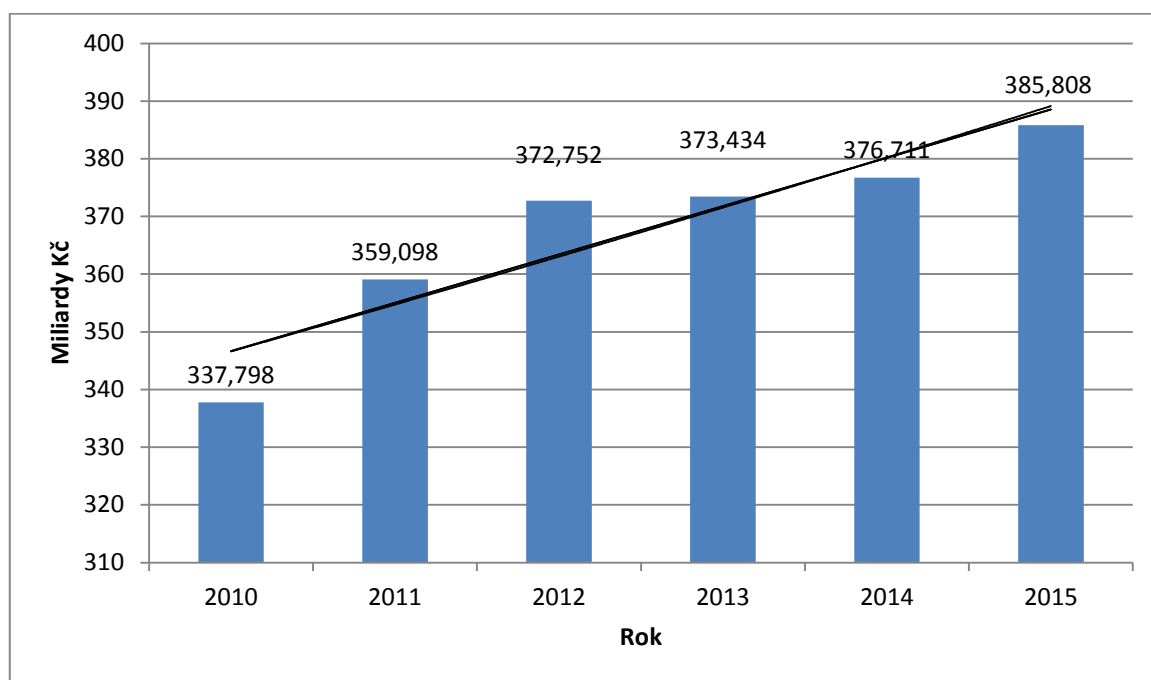
Graf 19: Podíl výdajů na dávky důchodového pojištění k celkovým výdajům státního rozpočtu

Zdroj: sestrojeno na základě dat Monitoru, c2016

Dávky důchodového pojištění tedy nepopíratelně zatěžují státní rozpočet velkými finančními nároky. Dá se o nich říci, že tvoří třetinu celkových výdajů státního rozpočtu. V roce 2015 se poměr výdajů na důchodové pojištění k celkovým výdajům státu nepatrně snížil, avšak následující graf ukazuje, že nedošlo ke snížení samotných výdajů na dávky důchodového pojištění.

Graf 20: Výdaje na dávky důchodového pojištění 2010-2015

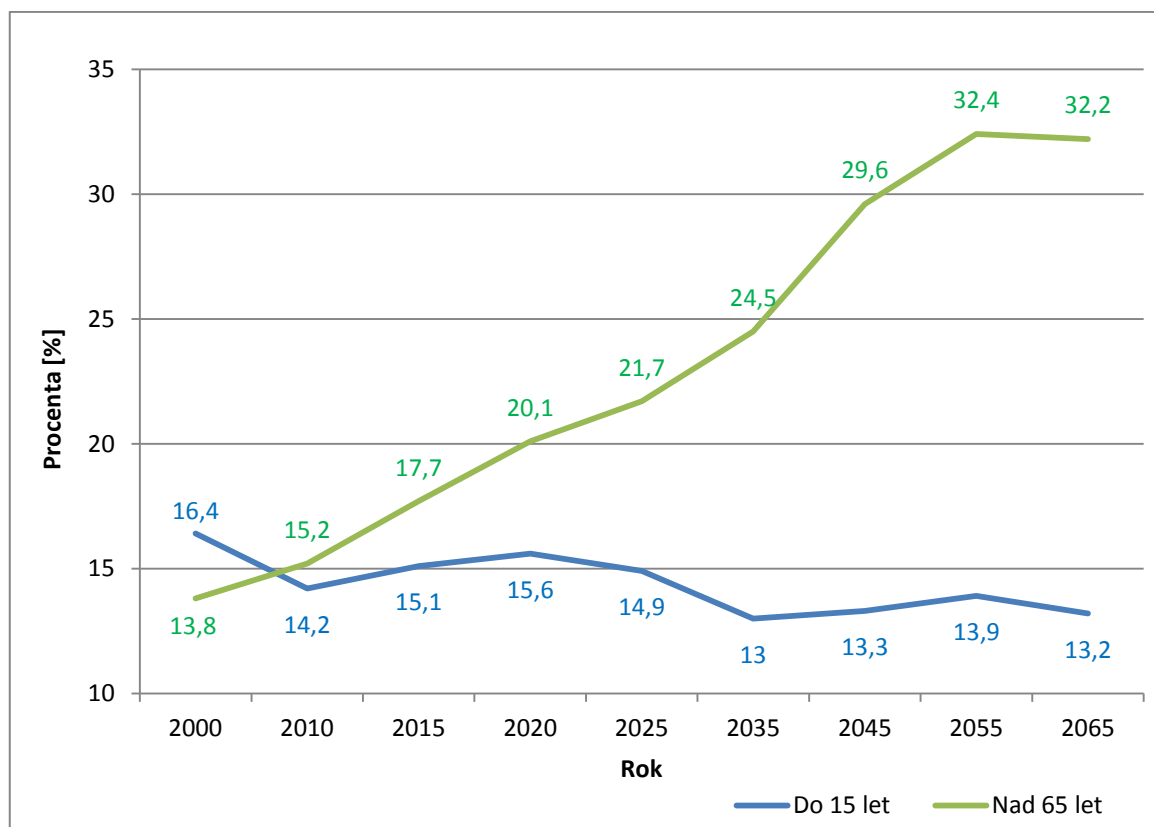
Zdroj: sestrojeno na základě dat z Monitoru, c2016

Problémem důchodového pojištění v České republice je dlouhodobý výhled vzhledem k situaci, v jaké se teď Česká republika nachází (ale i většina vyspělých států Evropy) a tou je stárnutí populace. Vláda chtěla podniknout opatření v důchodovém systému, který by na tento vývoj reagoval a tou byl neúspěšný pokus o zavedení druhého fondového a reformovaného třetího penzijního pilíře v roce 2013. Mělo se jednat o krok, který by vedl k oddělování majetku účastníků a správců fondu.

Snaha o reformu však selhala a od ledna roku 2016 dochází k procesu ukončení II. pilíře. Jako pravděpodobná příčina selhání se jeví od počátku nedostatečná motivace vlády reformu prosadit, nedostatečné vysvětlení nezbytnosti reformy občanům; podstatně reformu zasáhly i politické boje, kdy strana sociální demokracie slíbila, že pokud budou zvoleni, zruší tuto důchodovou reformu. (Henzl, 2013)

Zrušení důchodové reformy pravděpodobně nebylo nejvhodnějším krokem. Systém fondového financování mohl vyřešit nejen jeden problém. Rozhodně by byl méně náchylný k jevu stárnutí populace, který se bude převážně zhoršovat v následujících letech. Graf číslo 21 (procentuální složení obyvatel, předpověď) ukazuje, že nejenže bude docházet k nárůstu lidí věku nad 65 let, ale také se bude rodit méně dětí, což znamená, že princip solidarity současného důchodového systému bude stále náročnější na udržení a stát bude muset získávat mnohem více dodatečných prostředků než v současnosti. Navíc by fondový systém zlepšil situaci tím, že by nemuselo docházet k navyšování věku odchodu do důchodu. Dá se předpokládat, že by se díky fondovému způsobu financování dokonce snížila hranice věku odchodu do důchodu, což by bylo veřejností pozitivně přijímáno, ale v hlavní propagaci důchodové reformy chybělo.

Graf 21: Procentuální složení obyvatel, předpověď

Zdroj: Demografie, c2004-2014

Samozřejmě že není lehké prosadit znovu něco, co již jednou nebylo veřejností přijato, avšak bude nezbytné učinit nějaké opatření a právě třípíliřový systém by měl pro občany i řadu výhod, nemluvě o ušetření prostředků státem a větší možnosti snižovat dluh České republiky, což bude dalším pozitivem. K tomuto kroku je však zapotřebí jednotný přístup

vlády k zavedení tohoto opatření.

Nepochybně bude potřeba zavést reformu vyplácení starobního důchodu v České republice. Hlavním kritériem bude z dlouhodobého hlediska i snížení dopadu stárnutí populace, jinak bude docházet ke stále většímu zatěžování státního rozpočtu.

4.3.2.3 Škrty ve státní správě

Bobtnání státní správy je všeobecně známým faktem. Jako příklad lze jmenovat nové úřady, které se plánují založit – dozorový orgán pro zdravotní pojištění, sloužící k přerozdělování zdravotního pojištění od občanů jednotlivým zdravotním pojišťovnám, a Regulační úřad železniční dopravy, který má vzniknout v roce 2016. Dále byl vytvořen nový ministerský post a to ministr bez portfeje pro vědu a výzkum, plus jeho úřad. V rámci služebního zákona bylo také schváleno Generální ředitelství státní správy. Celkově za tyto reformy ve státní správě schválené pouze v jednom roce se tak zvýší náklady o osm miliard ročně. (Mach, 2014)

K bobtnání veřejné správy se dá připsat i e-government. Reforma pro digitalizaci a snazší dostupnost, která stojí obrovskou sumu peněz. Nejedná se jen o náklady na provoz ale také například změnu v zákonech a její implementace. Konkrétní částky pak uvádí Vlnas (2012), například tendr na registr práv a povinností za půl miliardy korun, registr obyvatel za více než 300 milionů a registr adres a nemovitostí za téměř 400 miliónů. Přímé náklady, kam patří například výběrová řízení, vyšly už na miliardy. Jsou zřizovány další a další úřady. V důsledku tak vůbec nedochází k zeštíhlení státní správy.

Toto byly jen základní příklady rozmachu veřejné správy. Vzhledem ke stavu státního dluhu i každoročního deficitu by bylo vhodné rozumným způsobem zrušit přebytečné úřady. Namísto tohoto opatření dochází ke zřizování úřadů nových, čímž samozřejmě náklady jen rostou díky provozu těchto úřadů (režijní náklady, platy zaměstnanců,...), takže k pravému opaku.

4.2.3.4 Postihy za růst dluhu

Pokud by byly nastaveny sankce za nárůst dluhu, které by postihly politiky samotné, dá se předpokládat, že by se přistupovalo k problému zodpovědněji či alespoň s větší snahou problém řešit. Například Slovenská republika, jak bylo zmíněno výše, má stanovenou dluhovou brzdu, jejíž součástí je i snížení platů členům vlády v případě, že podíl veřejného

dluhu na HDP dosáhne hodnoty 53 %. Dá se tedy stanovit takováto hranice, nebo by mohlo být určeno procento meziročního růstu dluhu, které by nesmělo být překročeno, nejednalo-li by se o výjimečný stav. Nejednalo by se nutně o velmi vysoké částky nebo velký podíl platů, šlo by spíše o motivující aspekt, který by více nastartoval změny ke snižování dluhu.

5 Závěr

Veřejný dluh v České republice tvoří v současnosti okolo 41 % HDP, což znamená více než 1 863 000 000 000 Kč. Vznikl hned po založení České republiky, kdy stát přebral část dluhu po rozpadu České a Slovenské federativní republiky a měl privatizační náklady na transformaci bankovního sektoru na soukromý. Poté stát začal od roku 1998 hospodařit s deficitním rozpočtem, tedy stavem, kdy výdaje přesahovaly příjmy, a dluh začal narůstat každým rokem doplněný vysokou částkou tvořenou úroky.

V posledních dvou letech došlo ke snížení veřejného dluhu a to v poměru k HDP. Konkrétně o 2,5 % v roce 2014 a 1,7 % v roce 2015. Ač se to jeví jako velmi pozitivní a žádoucí, nedošlo k žádné zásadní změně v systému řízení veřejného dluhu, pouze k tomu, že roku 2014 byly rozpuštěny rezervy, které sloužily pro vyloučení rizik, a tato situace už se teď nebude moci opakovat. V roce 2014 došlo ke snížení absolutní výše dluhu, zatímco v roce 2015 vzrostla, přesto se poměr dluhu k HDP snížil. Tato situace nastala, neboť došlo k velmi příznivému nárůstu HDP, kdy byla Česká republika mezi nejrychleji rostoucími ekonomikami, avšak tento vývoj se neočekává v budoucích letech při zachování současných podmínek.

Aby tendence poklesu veřejného dluhu pokračovala, a to zejména dlouhodobě, je nezbytné učinit opatření. Vždyť úroky dluhu neustále narůstají. V roce 2015 už byly na úrovni 52 miliard Kč a emitování dluhopisů dluh přesouvá pouze do budoucnosti. Pro zlepšení situace bylo navrženo každoroční sestavování vyrovnaného rozpočtu, jako u územně samosprávných celků. Jako vzor bylo uvedeno Švýcarsko, kde tento systém dlouhodobě úspěšně funguje. Díky vyrovnanému rozpočtu by se nezvyšoval meziročně deficit, který nejvýrazněji přispívá ke kumulaci veřejného dluhu, prostřednictvím dluhu státního a samozřejmě by nedocházelo k růstu úroků, jelikož by nebyla potřeba dodatečných prostředků. Vyrovnaný rozpočet by samozřejmě vedl k nutnosti omezit výdaje nebo zvýšit příjmy, či obou opatření zároveň. Jako zdroj ušetřených prostředků bylo poukázáno na oblast sociální, konkrétně důchodové pojištění, které tvoří téměř třetinu výdajů státního rozpočtu. Zde by byla zapotřebí reforma, v rámci které by mělo dojít také k reakci najev stárnutí populace, a předejít problémům z jevu plynoucích. V oblasti důchodové reformy je však zapotřebí jednotnější přístup vlády k řešení, aby nedošlo k zopakování situace důchodové reformy z roku 2013, která mohla vyřešit řadu problémů.

Další oblastí, kde by měly být šetřeny prostředky, je státní správa. Jev bobtnání státní správy jde proti úsporám, namísto ušetření a rušení nepotřebných úřadů dochází ke vzniku úřadů nových, realizaci drahého projektu e-Government a podobně.

Ve vládě České republiky nejsou příliš velké tendence dluh řešit. Česká republika pravděpodobně spoléhá na to, že její poměr veřejného dluhu k HDP není tak vysoký v porovnání s jinými státy Evropy, jak bylo zjištěno při srovnání veřejných dluhů států Visegrádské čtyřky, kde má prozatím nejlepší pozici Česká republika, avšak nepředpokládá se, že jí pozice vydrží velmi dlouho, pokud nepodnikne potřebné reformy.

Nejlepší postavení bývá tendence, které vedou k tomu, že dluh se nechá narůst až k nějaké hraniční, nebezpečné hodnotě a teprve tehdy, těsně pod hranicí se začíná řešit a to mnohem radikálněji, než by bylo zapotřebí dříve. Stav veřejného dluhu České republiky není tak závažný, ale jeho odsouvání do budoucna, kde z něj vznikne mnohem větší problém, jde samozřejmě předcházet. Proto byly navrženy postihy za růst dluhu. Podobně jako dluhová brzda, která existuje například i na Slovensku nebo v Polsku. Bylo by stanoveno určité procento poměru dluhu k HDP, nebo hranice meziročního nárůstu dluhu či hranice ročního deficitu a při jejich překročení by byli současní členové vlády povinni odvést část svých platů, konkrétní částku na uhrazení dluhu nebo zbavení různých příspěvků. Nejednalo by se o příliš vysoké částky, ale o motivující opatření, které by zajistilo zodpovědnější přístup k řešení veřejného dluhu.

6 Seznam použité literatury

Knižní publikace

ALESINA, Alberto, 1998. *The End Of Large Public Debts*. In: High Public Debt: The Italian Experience. Oxford: Oxford University Press, 220 p. ISBN 0-521-35635-0

ČERVENKA, Miroslav, 2009. *Soustava veřejných rozpočtů*. 1. vyd. Praha: Leges, 208 s. ISBN 978-80-87212-11-0

DVOŘÁK, Pavel, 1997. *Vybrané problémy fiskální politiky*. vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 174 str. ISBN 80-7079-620-0

DVOŘÁK, Pavel, 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1

FUCHS, Karel a Pavel TULEJA, 2005. *Základy ekonomie*. 2. rozš. vyd. Praha: Ekopress, 348 s. ISBN 80-86119-74-2

HAMERNÍKOVÁ, Bojka, Alena Maaytová a kol., 2010. *Veřejné finance*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 340 s. ISBN 978-80-7357-497-0

LAJTKEPOVÁ, Eva, 2007. *Veřejné finance*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 151 s. ISBN 978-807204-495-5

MANKIW, N. Gregory, 1999. *Zásady ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 768 s. ISBN 978-80-7169-891-3

MEDVEĎ, Josef a kol., 2005. *Veřejné financie*. 1. vyd. Bratislava: Sprint, 464 s. ISBN 80-89085-32-2

MUSGRAVE, Richard Abel a Peggy B. MUSGRAVE, 1994. *Veřejné finance v teorii i praxi*. 1. vyd. Praha: Management Press, 946 s. ISBN 80-85603-76-4

OCHRANA, František a kol., 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 264 s. ISBN 978-80-247-3228-2

PAVELEK, Petr, 2005. *Advances in Risk Management of Government Debt*. 1. vyd. In: OECD: OECD Publications, 262 p. ISBN 92-64-10441-0

PEKOVÁ, Jitka, 2008. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 4. vyd. Praha: ASPI, 580 s. ISBN 978-80-7357-358-4

PETEROVÁ, Helena, 2012. *Finanční hospodaření územních samosprávných celků*. 3. akt. vyd. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha, 147 s. ISBN 978-80-86976-24-2

PLAČEK, Michal, 2012. *Veřejné finance*. 1. vyd. Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, 80 s. ISBN 978-80-87314-28-9

SAMUELSON, Pavel A. a William NORDHAUS, 1991. *Ekonomie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1012 s. ISBN-80-205-0192-4

STIGLITZ, Joseph, 1997. *Ekonomie veřejného sektoru*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 661 s. ISBN 80-7169-454-1

STRECKOVÁ, Yvonne a kol., 1998. *Veřejná ekonomie pro školu i praxi*. 1. vyd. Praha: Computer Press, 214 s. ISBN 80-7226-112-6

ŠELEŠOVSKÝ, Jan a Robert JAHODA, 2004. *Veřejné finance v ČR a EU: Distanční studijní opora*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 170 s. ISBN 80-210-3140-6

TOMÁŠKOVÁ, Eva, 2006. *Veřejné finance*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 111 s. ISBN 80-210-4177-3

Internetové zdroje

A study of Poland's economic performance in 2007. *Analyses and forecasting department* [online]. Warsaw: Ministry of Economy, [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.mg.gov.pl/NR/rdonlyres/79EAA081-13A4-4FF9-BDBA-49BB45A188A2/43080/4q2007eng.pdf>.

ADR, 2013. Polsko si na sebe ušilo dluhovou brzdu. A tak znárodnilo soukromé peníze. In: *Parlamentní listy.cz* [online]. 07. 09. 2013 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/zahranici/pohled-jinam/Polsko-si-na-sebe-usilo-dluhovou-brzdu-A-tak-znarodnilo-soukrome-penze-284750>

Aktuální vývoj dlhu SR. *Rada pre rozpočtovú zodpovednosť, c2012-2016* [online]. Kancelária Rady pre rozpočtovú zodpovednosť, [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.rozpocetvarada.sk/svk/rozpocet/288/>

Aktuální vývoj dlhu SR: Dluhová brzda. *Rada pre rozpočtovú zodpovednosť, c2012-2016* [online]. Kancelária Rady pre rozpočtovú zodpovednosť, [cit. 2016-04-10].

Dostupné z: <http://www.rozpocetvarada.sk/svk/rozpocet/200/aktualny-vyvoj-dlhu>

AMADEO, Kimberly, 2015. What is the public debt? In: *About news* [online]. 4. 1. 2015. [cit. 2015-11-04]. Dostupné z: <http://useconomy.about.com/od/usdebtanddeficit/p/Public-Debt.htm>

Analýza: demografické stárnutie ČR podle výsledků projekce. *Demografie, c2004-2014* [online]. Demografie [cit. 2016-02-22].

Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824

APOLEN, Peter, 2015. Deloitte: Slovensko možno už o 5 rokov dobehne ČR v HDP na hlavu. In: *Investujeme.sk* [online]. 15. 1. 2015 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.investujeme.sk/deloitte-slovensko-mozno-uz-o-5-rokov-dobehne-cr-v-hdp-na-hlavu/>

COY, Peter, 2013. Reinhart, Roggof, and the Excel Error That Changed History. In: *BloombergBusiness* [online]. 18. 4. 2013. [cit. 2015-11-29].

Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2013-04-18/faq-reinhart-roggoff-and-the-excel-error-that-changed-history>

Česká ekonomika si vede dobře, předběžný odhad ukazuje na meziroční růst HDP v posledním loňském čtvrtletí o 3,9 %. *Investičníweb, c2016* [online]. Investičníweb, [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2016/2/16/cr-hdp-4q2015/>

Data. *The World Bank, c2016* [online]. Washington: The World Bank Group [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/>

Federal Constitution of the Swiss Confederation. *The Federal Council, c2016* [online]. Bern: Federal Constitution of the Swiss Confederation [cit. 2015-11-07].

Dostupné z: <https://www.admin.ch/opc/en/classifiedcompilation/1999395/index.html#a126>

FURTH, Salim, 2013. High Debt Is a Real Drag. In: *Heritage* [online]. 22. 2. 2009 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/research/reports/2013/02/how-a-high-national-debt-impacts-the-economy>

GALLISTL, Iadan, 2009. Provizorium je to nejhorší. In: *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 7. 9. 2009 [cit. 2015-11-07].

Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2009/2009-09-07-vmediich-4714-4714>

General Government Gross Debt. *Eurostat*, c1995-2016 [online]. European Union, [cit. 2016-04-02]. Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdde410&language=en>

HDP 2016, vývoj hdp v ČR. *Kurzycz*, c2000-2016 [online]. AliaWeb, [cit. 2016-02-19].

Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/hdp/>

HENZL, Lukáš, 2013. Důchodová reforma je obrovský propadák. Kalousek selhal. In: *Eurozpravy.cz* [online]. 03. 04. 2013 [cit. 2016-03-21].

Dostupné z: <http://m.domaci.eurozpravy.cz/politika/67990-duchodova-reforma-je-obrovsky-propadak-kalousek-selhal/>

KOHOUT, Pavel, 2013. Jak funguje švýcarská dluhová brzda. In: *Pavel Kohout* [online]. 09. 05. 2013 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.pavel-kohout.cz/clanky/jak-funguje-svycarska-dluhova-brzda>

KOVANDA, Lukáš, 2016. Kovanda: Snížit dluh pomohl růst ekonomiky i rozpuštění rezerv. In: *Roklen24* [online]. 13. 01. 2016 [cit. 2016-02-21].

Dostupné z: <http://roklen24.cz/a/iMh9f/kovanda-snizit-dluh-pomohl-rust-ekonomiky-i-rozpousteni-rezerv>

Kritéria konvergence. *Česká národní banka*, c2003-2016 [online]. [cit. 2016-02-01].

Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/eu_integrace_04.html

LAMBERT, Sean, 2015. The Orbán Government and Public Debt. In: *The Orange Files: The End of Liberal Democracy in Hungary* [online]. 08. 04. 2015 [cit. 2016-04-09].

Dostupné z: <https://theorangefiles.hu/the-orban-government-and-public-debt/>

LEŽATKA, Radek, 2014. Poslanecká sněmovna schválila rozpočet na rok 2015. In: *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 10. 12. 2014 [cit. 2015-11-12]. Dostupné z:

<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2014/poslanecka-snemovna-schvalila>

statni-roz-19925

MACH, Petr, 2014. Vláda úřady rušit nebude. Zavádí čtyři nové. In: *MachPetr* [online]. 23. 01. 2014. [cit. 2016-03-28].

Dostupné z: <http://machpetrmach.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=393093>

Makroekonomická predikce – leden 2016. *Ministerstvo financí České republiky*, c2005-2013 [online]. 29. 01. 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2016/makroekonomicka-predikce-leden-2016-23826>

Monitoring štátneho rozpočtu. *Rozpočet.sk: Interaktívny rozpočtový portál*, c2011 [online]. Ministerstvo financií Slovenskej republiky, [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.rozpocet.sk/app/homepage/rozpocetVCislach/monitoringStatnehoRozpocetu>

MUSIL, Petr, 2015. Analýza: Jak probíhalo plnění rozpočtu v prvním čtvrtletí. In: *Ekonomický deník* [online]. 1. 5. 2015. [cit. 2016-02-013]. Dostupné z: <http://ekonomicky-denik.cz/analyza-jak-probihalo-plneni-rozpocetu-v-prvnim-ctvrtleti/>

Notifikace deficitů a dluhu vládních institucí – 2015. *Český statistický úřad* [online]. 01. 04. 2016 [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/notifikace-deficitu-a-dluhu-vladnich-instituci-2015>

ODBOR 71, 2007. Základní informace o Visegrádské skupině. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 17. 7. 2007 [cit. 2016-4-06].

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2462>

OECD Data. *OECD*, c2016 [online]. Paris: OECD, [cit. 2016-02-19].

Dostupné z: <https://data.oecd.org/>

Priebežné plnenie štátneho rozpočtu: 2015. Ministerstvo Financí Slovenskej republiky, c2012 [online]. Ministerstvo Financí Slovenskej republiky, [cit. 2016-04-10].

Dostupné z: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=10297>

PROCHÁZKA, Martin, 2015. Ve visegrádské čtyřce Česko hraje líného kocoura. In: *Ekonomický deník* [online]. 28. 04. 2015 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ekonomicky-denik.cz/ve-visegradske-ctyrce-cesko-hraje-lineho-kocoura/>

Reálna ekonomika Slovenskej republiky 2015. *EuroEkonom.sk*. [online]. EuroEkonom,

c2004-2016 [cit. 2016-04-10].

Dostupné z: <http://www.euroekonom.sk/ekonomika/ekonomika-sr/ekonomika-slovenska-2015/>

REINHART, Carmen. M. a Kenneth S. ROGOFF, 2010. *Growth in a time of debt* [online] NBER Working Paper No. 15639. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w15639.pdf>

Report on Public Finances in EMU. 1st edition. Brussels: European Commission, 2015. 165 p. ISSNb2443-8014. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip014_en.pdf

Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2014. *Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013* [online]. 3. 7. 2015 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky/2014/rocni-souhrnna-zprava-o-stavu-a-vyvoji-z-21850>

ROOS, Dave, 2007. How Debt Works. In: *HowStuffWorks* [online]. 11. 12. 2007 [cit. 2015-11-12]. Dostupné z: <http://money.howstuffworks.com/debt-management/debt4.htm>

Rozpočtová soustava. *Ekonomikon, c2004-2015* [online]. Ekonomikon [cit 2015-11-06]. Dostupné z: <http://www.ekonomikon.cz/finance/rozpocetova-soustava>

Státní monitor. *Monitor, c2016* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://monitor.statnipokladna.cz/2014/statni-rozpocet/>

Státní závěrečný účet za rok 2013. *Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013* [online]. 19. 6. 2014 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2013/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2013-17756>

STRMISKA, Zdeněk, 2009. Maďarský problém – dluhy. In: *Finance.cz* [online]. 07. 04. 2009 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/215691-madarsky-problem-dluhy/>

Struktura a vývoj státního dluhu. *Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013* [online]. 31. 3. 2016 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

Trading Economics, c2016 [online]. New York City: Trading Economics [cit. 2016-04-02].

Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com>

Úrokové výdaje na obsluhu státního dluhu. *Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013* [online]. 31.03. 2016 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

Úrokové výdaje na obsluhu státního dluhu. *Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013* [online]. 31. 3. 2016 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/naklady-statniho-dluhu>

Veřejné finance. *Finance.cz* [online]. Brno: Finance media [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/statni-rozpocet/verejne-finance/>

VLNAS, Martin, 2012. eGovernment za miliardy: šikana, ponižování, svévole. Rozhovor s Petrem Říhou. In: *Peníze.cz* [online]. 12. 05. 2012 [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/statni-rozpocet/236404-egovernment-za-miliardy-sikana-ponizovani-svevole-rozhovor-s-petrem-rihou>

WASILEWSKI, Patryk a Marcin SOBCZYK, 2014. Poland Cuts Public Debt by 9 % of GDP: Pension System Change See Bond Transfer to State. In: *The Wall Street Journal* [online]. 02. 03. 2014 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303942404579360782295964924>

Zadluženost územních rozpočtů v roce 2014. *Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013* [online]. 31. 3. 2016 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/uzemni-rozpocety/zadluzenost-uzemnich-rozpocetu/2014/zadluzenost-uzemnich-rozpocetu-v-roce-201-21237>

Základní aspekty reformy penzijního systému České republiky. *Ministerstvo financí České republiky, c2005-2013* [online]. 12. 02. 2016 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>

ŽUROVEC, Michal, 2016. Schodek státního rozpočtu za rok 2014 je o 37 mld. nižší než plánovaný. In: *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 05. 01. 2016 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2016/schodek-statniho-rozpocetu-za-rok-2015-je-23541>

7 Seznam tabulek, obrázků, grafů

Seznam grafů

Graf 1: Bilance státního rozpočtu ČR 2011-2015	28
Graf 2: Bilance kapitoly státní dluh 2011-2015	29
Graf 3: Vývoj státního dluhu za posledních deset let.....	30
Graf 4: Úrokové náklady státního dluhu ČR	31
Graf 5: Podíl dluhu na HDP - Visegrádská čtyřka.....	32
Graf 6: Veřejný dluh na obyvatele - Visegrádská čtyřka.....	33
Graf 7: HDP na obyvatele k průměru EU	34
Graf 8: Podíl veřejného dluhu na HDP – Polsko.....	35
Graf 9: Saldo státního rozpočtu SR a ČR.....	37
Graf 10: Podíl deficitu státního rozpočtu na HDP - SR, ČR.....	38
Graf 11: Poměr veřejného a státního dluhu	40
Graf 12: Dluh územně samosprávných celků	41
Graf 13: Porovnání skutečného deficitu a deficitu povoleného Maastrichtskými kritérii ..	42
Graf 14: Meziroční nárůst HDP v letech 2011-2015	43
Graf 15: Úroveň HDP v ČR v letech 2011-2015.....	44
Graf 16: Poměr českého a švýcarského vládního dluhu k jejich HDP	47
Graf 17: Vývoj salda státního rozpočtu ČR 2006-2015	48
Graf 18: Podíl výdajů sociálních věcí a politiky zaměstnanosti k celkovým výdajům 2011-2015	49
Graf 19: Podíl výdajů na dávky důchodového pojištění k celkovým výdajům státního rozpočtu	49
Graf 20: Výdaje na dávky důchodového pojištění 2010-2015	50
Graf 21: Procentuální složení obyvatel, předpověď	51

8 Seznam příloh

Příloha 1: Vývoj podílu dluhu na HDP v EU

9 Přílohy

Příloha 1: Vývoj podílu dluhu na HDP v EU

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BE	102.2	104.1	105.1	106.7	106.7	107.1
DE	78.4	79.7	77.4	74.9	71.4	68.5
EE	5.9	9.5	9.9	10.4	10.0	9.6
IE	109.3	120.2	120.0	107.5	99.8	95.4
EL	172.0	159.4	177.0	178.6	194.8	199.7
ES	69.5	85.4	93.7	99.3	100.8	101.3
FR	85.2	89.6	92.3	95.6	96.5	97.1
IT	116.4	123.2	128.8	132.3	133.0	132.2
CY	65.8	79.3	102.5	108.2	106.7	98.7
LV	42.8	41.4	39.1	40.6	38.3	41.1
LT	37.2	39.8	38.8	40.7	42.9	40.8
LU	19.2	22.1	23.4	23.0	22.3	23.9
MT	69.8	67.6	69.6	68.3	65.9	63.2
NL	61.7	66.4	67.9	68.2	68.6	67.9
AT	82.2	81.6	80.8	84.2	86.6	85.7
PT	111.4	126.2	129.0	130.2	128.2	124.7
SI	46.4	53.7	70.8	80.8	84.2	80.9
SK	43.3	51.9	54.6	53.5	52.7	52.6
FI	48.5	52.9	55.6	59.3	62.5	64.5
EA-19	86.7	91.3	93.4	94.5	94.0	92.9
BG	15.3	17.6	18.0	27.0	31.8	32.8
CZ	39.9	44.7	45.2	42.7	41.0	41.0
DK	46.4	45.6	45.0	45.1	40.2	39.3
HR	63.7	69.2	80.8	85.1	89.2	91.7
HU	80.8	78.3	76.8	76.2	75.8	74.5
PL	54.4	54.0	55.9	50.4	51.4	52.4
RO	34.2	37.4	38.0	39.9	39.4	40.9
SE	36.9	37.2	39.8	44.9	44.7	44.0
UK	81.8	85.3	86.2	88.2	88.3	88.0
EU-28	81.6	85.2	87.3	88.6	87.8	87.1

Zdroj: Report on Public Finances in EMU, 2015